

Poznań 2011

Ekspertyza prawno-ustawowa
gminnych strategii
rozwiązywania problemów społecznych

Maria Krupecka

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	str. 4
2. Podstawy prawne uzasadniające tworzenie strategii rozwiązywania problemów społecznych	str. 5
2.1. Ustawa o pomocy społecznej	str. 7
2.2. Ustawa o samorządzie gminnym	str. 7
2.3. Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju	str. 7
3. Akty prawne uzasadniające podejmowanie działań w ramach strategii	str. 9
3.1. Ustawa o zatrudnieniu socjalnym	str. 9
3.2. Ustawa o spółdzielniach socjalnych	str. 9
3.3. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy	str. 9
3.4. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych	str. 10
3.5. Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi	str. 10
3.6. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii	str. 10
3.7. Ustawa o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych.	str. 11
3.8. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	str. 11
3.9. Ustawa o świadczeniach rodzinnych	str. 11
3.10. Ustawa o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych	str. 12
3.11. Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów	str. 12
3.12. Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego	str. 12
3.13. Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,	13
3.14. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	str. 13
3.15., Ustawa o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego	str. 14
3.16. Ustawa o dodatkach mieszkaniowych.	str. 14
4. Europejskie dokumenty sankcjonujące tworzenie i wdrażanie strategii rozwiązywania problemów społecznych	str. 14

4.1 prawo wspólnotowe	str.14
4.2 Strategia Lizbońska	str.14
4.3 Europejska Strategia Zatrudnienia.	str.14
4.4 Europejski Fundusz Społeczny	str.15
5. Strategie rozwiązywania problemów społecznych w aspekcie działań środowiskowych, będących odpowiedzią na lokalne problemy i potrzeby	str. 15
5.1. Partycypacyjny charakter strategii	str.16
5.2 Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich	str.20
5.3. Struktura organizacyjna pomocy społecznej	str.20
5.4 Proces kształtowania strategii	str.25
6. Analiza badanych strategii	str.31
6.1. Liczba strategii	str.31
6.2. Struktura strategii	str.32
6.3 Diagnoza potrzeb	str.36
6.4. Perspektywa czasowa realizacji strategii, harmonogram wdrażania	str.39
6.5 Zgodność celów i priorytetów z obszarami wskazanymi w diagnozie potrzeb.	str.39
6.6 Zakres działań środowiskowych	str.44
6.7. Rezultaty, wskaźniki,	str. 52
6.8. Źródła finansowania strategii	str.59
6.9 monitoring , ewaluacja, aktualizacja strategii	str.61
7. Podsumowanie	str.63
8. Słowniczek	str. 65
9. Bibliografia	str. 71

1. Wprowadzenie

Polityka społeczna w Polsce, na przestrzeni ostatnich lat, uległa intensywnym przeobrażeniom, tak pod względem zadaniowym jak i instytucjonalnym.

Zadania publiczne, realizowane przez samorządy coraz częściej zostają podporządkowane długofalowej polityce rozwoju lokalnego i z góry ustalonym celom. Priorytety i cele polityki społecznej oznaczają, iż to pomoc społeczna domyka system zabezpieczenia społecznego i jest adresowana do kręgu osób i grup szczególnego ryzyka związanego ze znalezieniem się poniżej progu bezpieczeństwa socjalnego.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest dokumentem, określającym główne kierunki działań polityki społecznej, mających na celu podniesienie jakości życia członków wspólnoty samorządowej, poczynwszy od zdiagnozowania problemów, do stanu oczekiwanych przez mieszkańców efektów i rezultatów. Jednym z instrumentów tworzenia spójności społecznej jest tworzenie lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, które jednocześnie są jednym z ważniejszych dokumentów odnoszących się do polityki społecznej.

Odpowiednio przygotowane i wdrażane strategie mają doprowadzić do rozwiązania kluczowych problemów społecznych na określonym terytorium, czyli w gminie, powiecie lub województwie.

Analiza gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych ma na celu ocenę wartości tych dokumentów oraz na tej podstawie ocenę możliwości wykorzystywania strategii do faktycznego rozwiązywania problemów społecznych.

W analizie uwzględniono także wpływ uczestnictwa w PPWOW na jakość merytoryczną i praktyczną strategii. Wnioski końcowe posłużą do sformułowania oceny odnośnie procesu tworzenia i wdrażania strategii na poziomie lokalnym.

Ekspertyza powstała w oparciu o analizę losowo dobranych gminnych i miejskich strategii rozwiązywania problemów społecznych. Założeniem badania było dokonanie analizy jakościowej gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych w gminach do dwudziestu pięciu tysięcy, stu tysięcy oraz powyżej stu tysięcy mieszkańców. W każdej kategorii wielkości, badaniu poddano po pięć strategii.

Lp.	Gmina - Miasto	Liczba ludności	województwo
1.	Chełmża	15.283	Kujawsko pomorskie
2.	Koźminek	7.603	wielkopolskie
3.	Brzeszcze	21.443	małopolskie
4.	Lubartów	23.554	lubelskie
5.	Radlin	18.550	śląskie
6.	Siedlce	77.000	mazowieckie
7.	Konin	77.612	wielkopolskie
8.	Leszno	64.432	wielkopolska
9.	Brzeg	37.752	opolskie
10.	Nowa Sól	40.783	lubuskie
11.	Ruda Śląska	153.370	śląskie
12.	Wałbrzych	123.635	dolnośląskie
13.	Szczecin	409.068	zachodniopomorskie
14.	Kielce	205.094	świętokrzyskie
15.	Rzeszów	173.000	podkarpackie

Powyższa tabela zawiera wykaz gmin i miast, których strategie rozwiązywania problemów społecznych stały się podstawą do opracowania ekspertyzy.

W analizie uwzględniono strategie opracowane przez gminy i miasta samodzielnie, przy udziale podmiotów, instytucji i organizacji pochodzących ze środowiska lokalnego. Dobierając gminy wzięto pod uwagę uczestnictwo w Poakcesyjnym Programie Wsparcia Obszarów Wiejskich. Z wymienionych gminnych i miejskich strategii rozwiązywania problemów społecznych strategia gminy Koźminek oraz Lubartów powstały w ramach uczestnictwa w Poakcesyjnym Programie Wsparcia Obszarów Wiejskich.

Ekspertyza odnosi się do zawartości gminnych i miejskich strategii rozwiązywania problemów społecznych w zakresie:

1. Diagnozy potrzeb, uwzględniającej partycypacyjny charakter zbierania danych
2. Powiązania i doboru partnerów (na poziomie tworzenia strategii, jak i założeń dot. jej

- realizacji, poziomu wdrażania)
3. Złożoności celów, priorytetów i ich powiązań z obszarami wskazanymi w diagnozie potrzeb
 4. Zakresu zadań i działań wdrażanych w ramach strategii uwzględniających środowiskową pracę socjalną
 5. Struktury organizacyjnej pomocy społecznej w danym województwie, instytucji pomocy społecznej i ich kadry z uwzględnieniem informacji o instytucjonalnych i rozwiązaniach w zakresie realizacji środowiskowej pracy socjalnej przez pracowników socjalnych
 6. Perspektywy czasowej realizacji strategii oraz harmonogramu wdrażania
 7. Zakładanych rezultatów oraz ich powiązania z celami, wskaźnikami i rezultatami.
 8. Koordynacji wdrażania strategii i jej działań, w tym z uwzględnieniem partnerów społecznych
 9. Źródeł finansowania – planowane finansowanie wdrażania strategii
 10. Monitoringu, ewaluacji i aktualizacji strategii – założenia, realizacja, w tym dokonane aktualizacje.

2. Podstawy prawne

Konieczność uchwalenia strategii rozwiązywania problemów społecznych przez samorząd terytorialny reguluje wprost ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku. Istotne znaczenie podczas analizy problemów związanych ze strategiami mają też inne akty prawne. Należy do nich zaliczyć m.in.: ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa oraz ustawę z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

2.1. Ustawa o pomocy społecznej

Art. 17.1 Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku stanowi: „do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”.

Wyłącznie w przypadku gminy opracowanie strategii ma charakter obowiązkowy. Do koordynowania realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych zobowiązano ośrodki pomocy społecznej, w ustawie nie określono minimalnych standardów, jakie strategię powinny spełniać, w jakim trybie powinny być opracowane, przyjmowane do realizacji i wdrażane, na jaki okres oraz do kiedy należy je opracować.

2.2. Ustawa o samorządzie gminnym

Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym stanowi: „do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone na rzecz innych podmiotów”. Zgodnie z ustawą do gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy z zakresu ochrony zdrowia, pomocy społecznej, gminnego budownictwa, edukacji publicznej, polityki prorodzinnej, kultury fizycznej i rekreacji.

Strategie rozwiązywania problemów społecznych winny być przyjmowane do realizacji w drodze uchwały rady gminy.

2.3 Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

Niezwykle istotną podczas tworzenia i realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych jest ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Ustawa określa zasady realizacji polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę, tryb współpracy między nimi, instrumenty służące realizacji tej polityki oraz wskazuje źródła ich finansowania. Polityka rozwoju zdefiniowana jest jako zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych przez władze publiczne, w celu zapewnienia trwałego, zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno – gospodarczej

i terytorialnej.

Zgodnie z art. 2. ustawy, polityka rozwoju dotyczy zwłaszcza ochrony środowiska, ochrony zdrowia, promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych, rozwoju kultury, kultury fizycznej, sportu i turystyki, rozwoju miast i obszarów metropolitalnych, rozwoju obszarów wiejskich, rozwoju nauki i zwiększenia innowacyjności gospodarki, w tym rozwoju sektorów opartych, na wykorzystaniu nowoczesnych technologii, rozwoju zachowań prospołecznych wspólnot lokalnych oraz budowy i umacniania struktur społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju zasobów ludzkich, w tym podnoszenia poziomu wykształcenia społeczeństwa, kwalifikacji obywateli, jak również zapobiegania wykluczeniu społecznemu oraz łagodzeniu jego negatywnych skutków, stymulowania powstawania nowych miejsc pracy, utworzenia i modernizacji infrastruktury społecznej i technicznej, wspierania i unowocześniania instytucji państwa, wspierania rozwoju przedsiębiorczości, wspierania wzrostu gospodarczego, zwiększania konkurencyjności gospodarki”

Za politykę rozwoju odpowiadają w skali kraju Rada Ministrów, w regionach samorządy województw, na poziomie lokalnym samorządy powiatowe i gminne.

Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju opisuje również m.in. co powinna zawierać strategia rozwoju kraju, strategia sektorowa i program operacyjny. Może to być bardzo pomocne, jako wskazówka, przy konstruowaniu strategii rozwiązywania problemów społecznych. Nie ma bowiem żadnego innego aktu prawnego, który określałby nawet minimalne standardy dla tej strategii. Wg ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju strategia jest dokumentem planistycznym określającym podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym, zapis ten można odnieść do wszystkich szczebli samorządu terytorialnego. Strategia obejmuje okres co najmniej 7 lat. Art. 10 dotyczący strategii rozwoju kraju, art. 13 dotyczący strategii sektorowych i art. 17 dotyczący programów operacyjnych, stanowią o tym, co w szczególności powinny zawierać te dokumenty. W art. 17 ustawy wymienia się następujące części składowe strategii: diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej sektora bądź województwa, którego dotyczy, w tym wstępną ocenę wyników programu sporządzoną przed rozpoczęciem realizacji, cel główny i cele szczegółowe mierzone za pomocą wskaźników określonych ilościowo, priorytety; kierunki wydatkowania środków publicznych przeznaczonych na realizację programu, sposób monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych, plan finansowy, w tym źródła finansowania, kwotę

środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział na poszczególne priorytety, informację o wysokości współfinansowania na poziomie programu i priorytetów, system realizacji.

Wyżej wymienione akty prawne są istotne ze względu na rodzaj przypisanych zadań i odpowiedzialności za planowanie polityki społecznej i rozwiązywanie problemów społecznych.

W przypadku egzekwowania opracowania i wdrożenia strategii rozwiązywania problemów społecznych pamiętać trzeba, że obowiązek nałożono na samorząd terytorialny, a nie jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Uwzględnienie w analizie wymienionych wcześniej ustaw pokazuje pewne niedoskonałości, niedopowiedzenia i niejasności dotyczące strategii, szczególnie w ustawie o pomocy społecznej, które powodują problemy z ich opracowaniem i realizacją, a także z niezrozumieniem znaczenia strategii rozwiązywania problemów społecznych dla rozwoju lokalnego.

Podejmowanie konkretnych działań na poziomie samorządu gminnego umożliwiają i uzasadniają ustawy szczegółowe, regulujące sfery opisane w wyżej wymienionych aktach prawnych.

3. Akty prawne uzasadniające podejmowanie działań w ramach strategii

Gminne oraz miejskie strategii rozwiązywania problemów społecznych powołują się w swojej treści na wiele aktów prawnych, w większości wymieniono wszystkie ustawy stanowiące podstawę pracy gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej.

3.1 Ustawa o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2003r. Nr 122 poz. 1143 z późn zm.)

Ustawa o zatrudnieniu socjalnym stwarza szansę na powrót do społeczeństwa osobom, które z różnych powodów znalazły się na marginesie życia społecznego. Kładzie nacisk na aktywizację i edukację środowisk dotkniętych długotrwałym bezrobociem, marginalizowanych zawodowo i społecznie oraz wspieranie zatrudnienia tych właśnie grup. Ustawa swoim zasięgiem obejmuje szczególnie osoby nie posiadające własnych dochodów, bezdomne, uczestniczące w procesie wychodzenia z bezdomności, uzależnione od różnych substancji

i pozostające w procesie leczenia, osoby opuszczające zakłady karne oraz uchodźców.

Do popularnych form pomocy udzielanych w ramach ustawy należy zaliczyć uczestnictwo w „inkubatorach społecznych”, Centrach Integracji Społecznej, oraz wspieranie zatrudniania socjalnego, wspieranie działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnych.

3.2 Ustawa o spółdzielniach socjalnych

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006r. O spółdzielniach socjalnych (Dz. U Nr 94 z 2006 r. Poz. 651) określa zasady działania spółdzielni socjalnych, których przedmiotem działalności jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków spółdzielni na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji jej członków tj. odbudowywanie i podtrzymywanie umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy oraz zamieszkania lub pobytu, oraz zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy

3.3 Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, określa zadania państwa w zakresie łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej, które realizowane są poprzez instytucje rynku pracy, działające w celu pełnego i produktywnego zatrudnienia, wzmocnienia integracji oraz solidarności społecznej, zwiększenia mobilności na rynku pracy. Zadania te realizowane są na podstawie uchwalonego przez Radę Ministrów Krajowego Planu Działania na Rzecz Zatrudnienia.

3.4 Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U Nr 127z 2011 r. Poz. 721) określa uprawnienia osób niepełnosprawnych, wobec których orzeczono stopień niepełnosprawności.

3.5 Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473 ze zm.) reguluje zadania organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie odpowiedniego kształtowania polityki społecznej, w szczególności dotyczących ustalania poziomu i struktury produkcji napojów alkoholowych, ograniczania jego spożywania, leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od alkoholu czy prowadzenia działalności wychowawczej i informacyjnej.

3.6 Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii

Ustawa określa:

1. zasady i tryb postępowania w zakresie przeciwdziałania narkomanii;
2. zadania i uprawnienia organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego oraz innych podmiotów w zakresie przeciwdziałania naruszeniom prawa dotyczącego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii.

Do zadań własnych gminy w przedmiotowym zakresie należy:

1. zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem;
2. udzielanie rodzinom, w których występują problemy narkomanii, pomocy psychospołecznej i prawnej;
3. prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej, edukacyjnej oraz szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie zajęć sportowo- rekreacyjnych dla uczniów, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;
4. wspomaganie działań instytucji, organizacji pozarządowych i osób fizycznych, służących rozwiązywaniu problemów narkomanii;

5. udzielania świadczeń z pomocy społecznej, osobom uzależnionym i rodzinom osób uzależnionych dotkniętym ubóstwem i wykluczeniem społecznym i integrowanie ze środowiskiem lokalnym tych osób z wykorzystaniem pracy socjalnej i kontraktu socjalnego.

3.7 Ustawa o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych.

Ustawa określa zasady udzielania dopłat finansowego wsparcia podmiotom realizującym przedsięwzięcia polegające na tworzeniu zasobu lokali socjalnych mieszkań chronionych a także noclegowni i domów dla bezdomnych.

3.8 Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Ustawa reguluje zasady:

1. prowadzenia działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych oraz współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi;
2. uzyskiwania przez organizacje pozarządowe statusu organizacji pożytku publicznego oraz funkcjonowania organizacji pożytku publicznego;
3. sprawowania nadzoru nad prowadzeniem działalności pożytku publicznego;
4. tworzenia i funkcjonowania rad działalności pożytku publicznego.

Ustawa reguluje również warunki wykonywania świadczeń przez wolontariuszy oraz korzystania z tych świadczeń

3.9 Ustawa o świadczeniach rodzinnych,

Ustawa określa warunki nabywania prawa do świadczeń rodzinnych oraz zasady ustalania, przyznawania i wypłacania tych świadczeń.

3.10. Ustawa o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych

Ustawa określa zasady postępowania wobec osób zobowiązanych do świadczenia alimentacyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika sądowego jest bezskuteczna, zasady przyznawania zaliczek alimentacyjnych dla osób samotnie wychowujących dzieci, uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, którego egzekucja jest bezskuteczna.

3.11. Ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów

Dostarczanie środków utrzymania osobom, które nie są w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb, a w szczególności dzieciom, jest w pierwszej kolejności obowiązkiem wskazanych w [Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym](#) członków ich rodziny. Konstytucyjna zasada pomocniczości nakłada na państwo obowiązek wspierania jedynie tych osób ubogich, które nie są w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb i nie otrzymują należnego im wsparcia od osób należących do kręgu zobowiązanych wobec nich do alimentacji,

3.12 Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego

Ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane. W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego mogą uczestniczyć stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, fundacje, samorządy zawodowe, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz grupy samopomocy pacjentów i ich rodzin, a także inne osoby fizyczne i prawne.

Ochrona zdrowia psychicznego polega w szczególności na:

1. promocji zdrowia psychicznego i zapobieganiu zaburzeniom psychicznym,
2. zapewnieniu osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym,
3. kształtowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałaniu ich dyskryminacji.

3.13. Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,

Do korzystania ze świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych na zasadach określonych w ustawie mają prawo osoby objęte powszechnym, obowiązkowym i dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym, osoby posiadające obywatelstwo polskie i posiadające miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które spełniają kryterium dochodowe, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej co do których nie stwierdzono okoliczności, o której mowa w art. 12 tej ustawy, na zasadach i w zakresie określonych dla ubezpieczonych, osoby posiadające obywatelstwo polskie i posiadające miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, które nie ukończyły 18. roku życia lub są w okresie ciąży, porodu i połogu

3.14. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,

Uznając, że przemoc w rodzinie narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia i zdrowia oraz poszanowania godności osobistej, a władze publiczne mają obowiązek zapewnić wszystkim obywatelom równe traktowanie i poszanowanie ich praw i wolności, a także w celu zwiększania skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie ustawa określa zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie, zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

3.15., Ustawa o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego

Ustawa reguluje zasady i formy ochrony praw lokatorów oraz zasady gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy.

3.16. Ustawa o dodatkach mieszkaniowych.

Ustawa reguluje zasady i tryb przyznawania, ustalania wysokości i wypłacania dodatków mieszkaniowych oraz właściwość organów w tych sprawach.

4. Europejskie dokumenty sankcjonujące tworzenie i wdrażanie strategii rozwiązywania problemów społecznych.

4.1 prawo wspólnotowe

Prawo wspólnotowe nie ingeruje w systemowe rozwiązania w zakresie pomocy społecznej obowiązujące w państwach członkowskich, funkcjonuje jednak polityka społeczna Unii Europejskiej koordynująca narodowe polityki społeczne w zakresie koniecznym z punktu widzenia funkcjonowania wspólnego rynku

4.2 Strategia Lizbońska

Plan rozwoju przyjęty dla [Unii Europejskiej](#) przez [Radę Europejską](#) na posiedzeniu w [Lizbonie](#) w roku [2000](#). Celem planu, przyjętego na okres 10 lat, było uczynienie Europy najbardziej dynamicznym i konkurencyjnym regionem gospodarczym na świecie.

4.3 Europejska Strategia Zatrudnienia.

Europejska strategia zatrudnienia umożliwi krajom UE **wymianę** informacji, **prowadzenie dyskusji** i **koordynowanie** polityki zatrudnienia. Zgodnie ze [strategią Europa 2020](#) europejska strategia zatrudnienia ma na celu stworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy w całej UE. Strategia zatrudnienia wspiera działania, które pozwolą do roku 2020 osiągnąć następujące cele główne: podwyższenie wskaźnika **zatrudnienia** w grupie wiekowej 20–64 do 75 proc, obniżenie odsetka osób zbyt wcześnie kończących naukę do poziomu poniżej 10 proc i podwyższenie odsetka osób w grupie wiekowej 30–34 kończących uczelnie wyższe do co najmniej 40 proc, zmniejszenie liczby osób zagrożonych **ubóstwem** i wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 milionów

4.4 Europejski Fundusz Społeczny

Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest głównym narzędziem finansowym Unii Europejskiej, wspierającym zatrudnienie w państwach członkowskich oraz promującym spójność gospodarczą i społeczną. EFS jest jednym z funduszy strukturalnych UE, których celem jest zwiększanie spójności społecznej oraz dobrobytu we wszystkich regionach Unii. Fundusze strukturalne są finansowymi narzędziami redystrybucyjnymi, które wspierają spójność społeczną w całej Europie, poprzez koncentrację wydatków w regionach mniej rozwiniętych. EFS przeznacza swe środki w szczególności na tworzenie nowych i lepszych miejsc pracy w UE. Cel ten realizowany jest poprzez współfinansowanie krajowych, regionalnych i lokalnych projektów, które przyczyniają się do zwiększenia stopy zatrudnienia, polepszenia jakości miejsc pracy a także do poprawy integracji na rynku pracy, na szczeblu krajowym i regionalnym.

5.Strategie rozwiązywania problemów społecznych w aspekcie działań środowiskowych, będących odpowiedzią na lokalne problemy i potrzeby

Zasadniczym celem każdej strategii jest doprowadzenie do zmiany określonego niekorzystnego zjawiska w strukturze społecznej, ekonomii, gospodarce, polityce społecznej itp. Tworząc i wdrażając strategię formułuje się wiele celów. Na potrzeby niniejszego opracowania wybrano :

- działania środowiskowe w gminie jako odpowiedź na lokalne problemy i potrzeby, w oparciu o diagnozę społeczną.
- partnerstwo w tworzeniu oraz działaniu, trwałość podejmowanych działań.

Będę starała się wykazać czy opracowane strategie bazują na modelu organizowania społeczności lokalnej, który mówi iż organizowanie społeczności lokalnej to proces, w którym społeczność określa swoje potrzeby lub cele, ustala ich hierarchię, znajduje zasoby pozwalające na realizację tych potrzeb i celów, a poprzez odpowiednie działania w tym względzie rozwija i udoskonala postawy i praktyki współpracy oraz wspólnego działania w tejże społeczności. Postaram się zwrócić uwagę czy, w analizowanych strategiach praca ze społecznością lokalną obejmuje pomaganie ludziom z danego terenu w decydowaniu, planowaniu i podejmowaniu działań aby wyjść naprzeciw własnym potrzebom - przy wsparciu płynącym z dostępnych źródeł zewnętrznych;

- b. wspomaganie służb lokalnych w tym, aby stały się bardziej efektywne, użyteczne i dostępne dla tych, których potrzeby starają się brać pod uwagę;
- c. uwzględnianie - w planowaniu swoich działań na rzecz ludzi - wzajemnych zależności występujących pomiędzy różnymi służbami;
- d. przewidywanie koniecznych przekształceń tak, aby przy ciągle zmieniających się warunkach móc wyjść naprzeciw nowym potrzebom społecznym.

Sednem pracy ze społecznością lokalną jest to, aby umożliwić ludziom odgrywanie bardziej efektywnej roli w sprawach społecznych.

Aby uzyskać odpowiedź na postawione pytania zwrócę uwagę na niezbędne elementy, umożliwiające opis sytuacji wyjściowej w społeczności lokalnej.

Szczegółowy opis działań środowiskowych podejmowanych w gminach i miastach, których strategię rozwiązywania problemów społecznych uwzględniłam w analizie znajduje się w rozdziale 6.6 Zakres działań środowiskowych.

5.1. Partycypacyjny charakter strategii

Środowisko lokalne, wspólnota najbliższa człowiekowi jest organizmem w którym krzyżują się różne interesy, oczekiwania, potrzeby. Jest to arena żywych i bardzo dynamicznych procesów demograficznych, gospodarczych i ekonomicznych. Działania zapisane w strategii rozwiązywania problemów społecznych są wynikiem diagnozy społecznej i głębokich przemyśleń nad znaczeniem danego problemu dla jakości funkcjonowania środowiska lokalnego. Powinno to być działanie zespołowe i wielowymiarowe jak wielowymiarowe są problemy społeczne. Zbieranie informacji o zagrożeniach, możliwościach i potrzebach to proces wymagający wiedzy, doświadczenia, umiejętności krytycznej oceny i analizy faktów, ale też myślenia prognostycznego. Celem strategii jest doprowadzenie do zmiany, w zakresie niekorzystnych zjawisk w strukturze społecznej, demografii, gospodarce czy polityce społecznej. To zaś stanowi uzasadnienie dla zaangażowania w proces tworzenia strategii wielu partnerów działających w sieci społecznej na terenie danej gminy czy miasta.

Uczestnictwo na różnych poziomach procesu tworzenia strategii, wielu podmiotów, daje gwarancję lepszego zdiagnozowania potrzeb, pełniejszego zdefiniowania problemów oraz efektywniejszego działania w kierunku zaspokajania potrzeb i rozwiązywania problemów.

Warto także nadmienić, iż w wielu spośród analizowanych strategii, na etapie diagnozowania i formułowania problemów istotną rolę odegrała społeczność lokalna. Warto tu wspomnieć

takie gminy i miasta jak Brzeszcze gdzie przejawem partycypacji społecznej był udział mieszkańców w konwencie strategicznym, którego celem było opracowanie diagnozy potrzeb i problemów. W Lubartowie włączono mieszkańców oraz organizacje pozarządowe do zespołów zadaniowych pracujących nad strategią. W gminie Koźminek poziom partycypacji społecznej wyznaczało powołanie zespołów liderów, w których pracowali aktywni mieszkańcy gminy, 106 mieszkańców gminy uczestniczyło w konsultacjach społecznych oraz w warsztatach tematycznych. W gminie Radlin odbywały się spotkania warsztatowe z udziałem lokalnych liderów. W Koninie do zespołu powołanego przez prezydenta miasta w celu opracowania założeń strategicznych włączono mieszkańców oraz organizacje pozarządowe. W Brzegu udział mieszkańców w procesie tworzenia strategii przejawiał się poprzez udział mieszkańców w badaniach ankietowych. Ankieta została opublikowana na stronie internetowej urzędu a informacje o tym fakcie trafiały do mieszkańców poprzez lokalną pracę, ogłoszenia w budynkach u użyteczności publicznej czy np. w aptekach. W Siedlcach powołano zespół programowy do którego zaproszono przedstawicieli organizacji społecznych jako przedstawicieli środowiska lokalnego. W Kielcach na okoliczność prac nad strategią rozwiązywania problemów społecznych powołano grupy robocze składające się z przedstawicieli różnych instytucji i organizacji pozarządowych, ponadto mieszkańcy uczestniczyli w badaniach ankietowych na okoliczność określenia problemów i potrzeb społecznych w lokalnym środowisku. Miasto Szczecin opracowując strategię oparło swoje prace o spotkania panelowe z udziałem ekspertów. Ponadto w grupach uczestniczących w panelach przeprowadzono badania fokusowe. Połączenie danych uzyskanych od ekspertów oraz danych od uczestników warsztatów dały wiarygodny obraz problemów.

Efektom takiego uczestnictwa jest zapewne wzmocnienie poczucia odpowiedzialności, a to prowadzi do wzmocnienia idei społeczeństwa obywatelskiego.

W strategiach rozwiązywania problemów społecznych w gminach i miastach: Ruda Śląska, Rzeszów, Leszno, Nowa Sól nie odnotowano faktu partycypacji społecznej w tworzeniu strategii. Natomiast Chełmża funkcję udziału społeczności lokalnej przewidziała dopiero na etapie realizacji celów strategicznych poprzez zaproszenie organizacji pozarządowych do realizacji zadań.

Gminy realizują spoczywające na nich zadania w oparciu o wiele aktów prawnych, finansując je z własnych dochodów, subwencji i dotacji. W przepisach sankcjonujących działanie przewidziano odpowiednie instrumenty, które mają pomóc samorządom wywiązać

się z nałożonych obowiązków. Do nich należą programy takie m.in. jak pomoc państwa w zakresie dożywiania, powrót osób bezdomnych do społeczności, krajowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, program opieki nad dzieckiem i rodziną, krajowy program zatrudnienia, program oparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem bezpieczniej”, krajowy program zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi, program zapobiegania i zwalczania przemocy wobec dzieci, młodzieży i Kobiet oraz ofiar grup ryzyka DAPHNE III, programy związane z ochroną zdrowia, np. dotyczące dzieci i młodzieży, osób z zaburzeniami psychicznymi itp. W wielu z nich konieczny jest udział finansowy zarówno samorządu jak i instytucji rządowych.

Samorządy terytorialne mają obowiązek opracowania także własnych programów takich m.in. jak: program współpracy z organizacjami pozarządowymi, program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, programy lokalne kierowane do osób bezrobotnych, programy lokalne kierowane do osób niepełnosprawnych.

W gminie Chelmża opracowano i wdrożono miejski Program Profilaktyki Przeciwalkoholowej oraz program wspierania wolontariatu.. W Brzeszczach opracowano i wdrożono Program Profilaktyki alkoholowej i narkotykowej, Program Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Program Wolontariatu, Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W gminach Lubartów, Koźminek, Radlin, opracowano i wdrożono programy profilaktyczne w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi i narkotykom. W gminie Koźminek funkcjonuje ponadto program współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W Koninie poprzez program „Osoba niepełnosprawna w społeczności lokalnej Konina-strategia poprawy jakości życia” rozwiązuje się problemy niepełnosprawnych mieszkańców w tym także dzieci. Ponadto miasto Konin opracowało program „Przeciwdziałanie przemocy w Rodzinie” oraz „Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych”, a także program współpracy samorządu lokalnego z organizacjami pozarządowymi.

W Brzegu problemy zdrowotne rozwiązywano także przy udziale programów zdrowotnych takich jak: Kampania społeczna HIV/AIDS skierowana do osób heteroseksualnych w przedziale wiekowym 18-29 lat, Program Profilaktyki WZW typu A”, program edukacyjny „Trzymaj Formę!” Korzyści wynikające ze stosowania programów stały się zachętą do uwzględnienia w planach do roku 2015 także innych programów np. Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku

Publicznego, Lokalny Program Pomocy Społecznej, Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii, Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Gminny Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, Gminny Program Przeciwdziałania Bezrobociu, Program Profilaktyki i Opieki nad Dzieckiem i Rodziną.

Nowa Sól opracowała Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na terenie Miasta Nowej Soli, oraz gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii na terenie Miasta Nowej Soli.

Na terenie miasta Siedlce i gminy Siedlce, od października 2005 roku, rozpoczęto wdrażanie polsko – amerykańskiego programu „Model Partnerstwa Lokalnego”. Głównym jego celem jest budowanie trwałego partnerstwa między instytucjami rządowymi, wojewódzkimi, lokalnymi przedsiębiorcami, samorządem, organizacjami pozarządowymi oraz mieszkańcami na rzecz ożywienia gospodarczego oraz poprawy na rynku pracy. Prowadzone w ramach tego programu Warsztaty Lokalnego Ożywienia Gospodarczego umożliwiły wymianę doświadczeń związanych z funkcjonowaniem rynku pracy i podjęcie otwartej dyskusji, w wyniku której wypracowane zostały projekty gospodarcze.

Integralną częścią Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Siedlce jest Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych uchwalany corocznie przez Radę Miasta Siedlce, Miejski Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, a także Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii w Siedlcach. Leszno dla realizacji zadań z zakresu polityki społecznej miasta opracowało „Miejski Program Profilaktyki i Przeciwdziałania Alkoholizmowi”, „Miejski program na rzecz wspierania osób niepełnosprawnych”

Na podstawie zapisów zawartych w strategiach można sądzić, że wymienione programy funkcjonują, stanowiąc wsparcie dla innych działań podejmowanych w ramach rozwiązywania problemów społecznych.

Wielość i różnorodność programów kierowanych do społeczności lokalnych wymaga sprawnej koordynacji działań i efektywnej współpracy wielu uczestniczących w kształtowaniu życia społecznego podmiotów. Wydaje się, że naturalnym narzędziem, pomocnym w realizacji tych celów może być także strategia rozwiązywania problemów społecznych opracowana przez powołany do tego zadania interdyscyplinarny zespół z udziałem partnerów społecznych oraz w razie potrzeby ekspertów.

Zazwyczaj od pracowników i kierowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oczekuje się odpowiedzialności za współpracę oraz koordynację działań. Zachodzi jednak

pytanie, czy jedynie od pracowników pomocy społecznej należy oczekiwać inicjowania tej współpracy. Każdy z podmiotów lokalnej polityki społecznej w tym placówki oświatowe, służby zdrowia, kultury i sportu, itp., w jednakowym stopniu powinny poczuwać się do konieczności współpracy i współdziałania w konkretnych, ważnych dla lokalnych społeczności kwestiach. Sprawą drugorzędną, zależną od uwarunkowań lokalnych, pozycji i autorytetu wymienionych instytucji oraz decyzji władz samorządowych jest to, która z nich zostanie wskazana, jako odpowiedzialna za koordynację. Istotne natomiast jest to, by władze lokalne zdawały sobie sprawę z wagi i znaczenia współpracy oraz koordynowania działań instytucji i placówek, które są „majątkiem społecznym” w konkretnej gminie czy mieście.

W wyniku analizy wybranych strategii można wskazać gminy i miasta w których społeczność lokalna odegrała w procesie kształtowania strategii rolę bardzo istotną, chociaż ich zaangażowanie miało różny charakter a i sposób partycypacji przybierał różne formy.

I tak

5.2 Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich

7 kwietnia 2006 r. podpisana została umowa pomiędzy Bankiem Światowym a polskim rządem w sprawie pożyczki na finansowanie PPWOW. Program składa się z trzech części – Programu Integracji Społecznej, reformy Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz kampanii informacyjno-świadomościowej na temat problemów integracji Społecznej i reformy KRUS

Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich to jednak nie tylko pieniądze, ale i skuteczne narzędzia do rozwoju gminy. Samorządy gminne otrzymały wsparcie w projektowaniu lokalnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, w postaci ekspertów, szkoleń, bazy dobrych praktyk, a także wysoko kwalifikowanych konsultantów, którzy na bieżąco współpracowali z gminami. Gminy otrzymały też wsparcie dla lepszego aktywizowania lokalnej społeczności, pomoc w identyfikacji lokalnych liderów, motywowaniu ich do działania oraz w zachęcaniu mieszkańców do aktywnego włączania się

w rozwiązywanie problemów społecznych.

Do uczestnictwa w Programie PPWOW zakwalifikowanych zostało 500 gmin, z tego większość położona we wschodniej Polsce. W przedmiotowej ekspertyzie badaniu poddane zostały strategie rozwiązywania problemów społecznych dla gminy Koźminek w województwie wielkopolskim oraz Lubartów w województwie lubelskim.

5.3. Struktura organizacyjna pomocy społecznej

Pomoc społeczną w Polsce organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując z organizacjami pozarządowymi, kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Strukturę pomocy społecznej tworzą takie jednostki i instytucje jak: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej na poziomie województwa samorządowego, Wydziały Polityki Społecznej jako administracja rządowa, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, Gminne i Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej, Domy Pomocy Społecznej, Środowiskowe Domy Samopomocy, Placówki Opiekuńczo – Wychowawcze, Świetlice, Kluby, organizacje pozarządowe, Kościół katolicki i inne związki wyznaniowe, Zespoły Orzekające o Stopniu Niepełnosprawności. Zasady funkcjonowania oraz zadania systemu zostały określone w Ustawie o Pomocy Społecznej, Ustawie o Samorządzie Gminnym i Powiatowym oraz Samorządzie Województwa.

Gminne i miejskie strategie rozwiązywania problemów społecznych, zakładają realizację celów określonych na podstawie diagnozy społecznej najczęściej w oparciu o zasoby gminnego ośrodka pomocy społecznej oraz jednostek współpracujących z nim.

Do zadań ośrodka pomocy społecznej należy udzielanie pomocy pieniężnej, usługowej i rzeczowej, kierowanie do domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, realizowanie pracy socjalnej na terenie gminy, miasta oraz organizowanie działań środowiskowych na rzecz społeczności lokalnej. Powiatowe centra pomocy rodzinie realizują zadania powiatu w zakresie pomocy społecznej, a w szczególności dotyczące prowadzenia domów pomocy społecznej, zadań z zakresu pieczy zastępczej w tym prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Regionalne Ośrodki Polityki społecznej zajmują się koordynacją polityki społecznej na terenie województwa W urzędach wojewódzkich wydziały polityki społecznej realizują zadania w zakresie kontroli i nadzoru,

w tym nad jakością działalności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Im większa jednostka administracyjna tym bardziej rozbudowana struktura, zapewniająca kompleksowe rozwiązywanie bardzo różnorodnych problemów lokalnych.

Wielkość gminy czy miasta determinuje wielkość ośrodka pomocy społecznej w zakresie liczby pracowników socjalnych. Zgodnie z art. 110 ust 11 ustawy o pomocy społecznej Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2 tys. mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników. W części analizowanych strategii zawarto informacje o ilości pracowników realizujących zadania np. w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Chełmży zatrudnionych jest 32 pracowników, realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej, w tym kierownik, z-ca kierownika, 7 pracowników socjalnych z czego 5 zatrudnionych w rejonach, 2 pracowników realizuje zadania w zakresie obsługi świadczeń rodzinnych i opiekuńczych, 2 osoby w Miejskiej Świetlicy Dziecięcej, 1 osoba kierowca Taxi-bus, 1 osoba zajmuje się organizacją usług opiekuńczych, oraz 17 opiekunek domowych. W skład kadry Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Koźminku, wchodzi: kierownik, księgowy, specjalista pracy socjalnej, 2 pracowników socjalnych, specjalista pracy z rodziną. Na jednego pracownika socjalnego przypada 2.534 mieszkańców. W przypadku strategii dotyczącej Lubartowa nie określono ilości pracowników zatrudnionych w OPS ale wskazano zadania realizowane przez OPS, w tym usługi opiekuńcze do realizacji których zatrudniono w OPS 22 opiekunki. W strukturze OPS działa Dzienny Dom Pomocy Społecznej, przy OPS działa też Świetlica dla dzieci.

W OPS Brzeszcze jest zatrudniony psycholog, terapeuta rodzinny, radca prawny, mediator rodzinny. W strukturze ośrodka działa Klub Integracji Społecznej, Od 2009 r. przy Ośrodku Pomocy Społecznej działa Centrum Wolontariatu, którego celem jest rozwijanie umiejętności trenerskich w zakresie pracy z wolontariuszami, rozwijanie siatki współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy placówkami w lokalnej społeczności oraz skupianie osób indywidualnych, zainteresowanych korzystaniem z pomocy wolontariuszy oraz osób, które chcą podejmować działania jako wolontariusze.

W grudniu 2008 r. Ośrodek zakończył również udział w projekcie „CAL-a naprzód” czyli Centrum Aktywności Lokalnej, jako narzędzie na rzecz integracji lokalnej, wspierające aktywność społeczności lokalnej. Model CAL zakłada zespołowe podejście do działań, staje

się inicjatorem aktywizacji i integracji społecznej. W październiku 2007 r. OPS uzyskał Certyfikat ISO 9001:2008.

W strategii rozwiązywania problemów społecznych opracowanej dla Radlina nie znalazły się informacje o liczbie zatrudnionych pracowników, ale należy sądzić, że wymóg ustawy jeden pracownik na 2000 mieszkańców został zachowany. Szczegółowo natomiast opisano zadania realizowane przez OPS, obszary w których OPS działa, statystyki dotyczące ilości klientów. Działania w zakresie polityki społecznej opierają się głównie o realizację projektów i programów. Na użytek realizowanej strategii przyjęto model instytucjonalno – redystrybucyjnym opierający się przede wszystkim na kryterium potrzeb., uwzględniając jednak poczucie samodzielności i odpowiedzialności w grupach zagrożonych marginalizacją czy też już wykluczonych społecznie.

Realizacja programu zakłada współpracę różnych organizacji sektora publicznego jak i pozarządowego, zajmujących się problematyką społeczną w Radlinie.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Lubartowie prowadzi Dzienny Dom Pomocy Społecznej oraz Świetlicę Środowiskową dla Dzieci z Rodzin Dysfunkcyjnych. Zadania te wykonywane są w ścisłej współpracy z organami administracji samorządowej, jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami państwowymi, organizacjami społecznymi i pozarządowymi oraz innymi instytucjami zajmującymi się problematyką społeczną. MOPS organizuje usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze zatrudniając 22 opiekunki. W Świetlicy zatrudnieni są: psycholog, pedagog i pracownik socjalny, którzy wspólnie opracowują i realizują indywidualny plan pracy z dzieckiem, prowadzą zajęcia korekcyjne, kompensacyjne i socjoterapeutyczne pozwalające wychowankom uzyskać pomoc w kryzysach szkolnych, rodzinnych, rówieśniczych i osobistych. Koszty związane z funkcjonowaniem Świetlicy pokrywane są z funduszy przeznaczonych na przeciwdziałanie alkoholizmowi, natomiast nadzór merytoryczny sprawuje MOPS.

Brzeg to gmina, w której zamieszkuje około 38 tysięcy mieszkańców. W strategii rozwiązywania problemów społecznych nie określono ilości zatrudnionych pracowników natomiast bogato zilustrowano działania na rzecz różnych grup podopiecznych. W strategii zawarto wiele zestawień i tabel ilustrujących działania OPS w tym między innymi informacje o ilości klientów, rodzajach świadczeń, wysokości świadczeń, świadczeniach rodzinnych i alimentacyjnych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Siedlcach zatrudnia 90 pracowników. Udziela pomocy na zasadach określonych w ustawie o świadczeniach rodzinnych, zaliczce alimentacyjnej, a

w szczególności w ustawie o pomocy społecznej, osobom i rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej, w szczególności z powodu ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności i długotrwałej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo – wychowawcze lub osób opuszczających zakłady karne, trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej.

MOPR udziela pomocy w formie pracy socjalnej i poradnictwa, w tym psychologicznego, informacji o prawach i uprawnieniach, świadczy pomoc finansową, organizuje usługi opiekuńcze – również specjalistyczne, kieruje do domów pomocy społecznej, organizuje opiekę w rodzinach zastępczych oraz zapewnia opiekę w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, wykonuje zadania z zakresu rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, prowadzi mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Przy MOPR działa Środowiskowy Dom Samopomocy oraz Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności. Ośrodek zajmuje budynek o powierzchni ok. 1000 m² zlokalizowany w centrum miasta, finansowany przez budżet miasta Siedlce, Wojewoda Mazowiecki.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych opracowana dla miasta Nowa Sól nie zawiera informacji o strukturze organizacyjnej OPS oraz liczbie zatrudnionych pracowników. Jednak dość szczegółowo opisano zadania realizowane przez instytucję, co każe sądzić iż w ramach OPS funkcjonują wyspecjalizowane komórki zajmujące się różnego rodzaju problemami.

Z informacji zawartych w strategii dla miasta Konina wynika, że Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Koninie zatrudnia 103 pracowników, którzy zostali zatrudnieni na następujących samodzielnych stanowiskach i w zespołach: Radca Prawny, Zespół Finansowo – Księgowy, Zespół do Spraw Pomocy Środowiskowej, Zespół do Spraw Realizacji Świadczeń, Zespół do Spraw Instytucjonalnej Pomocy i Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi, Zespół Organizacyjno – Administracyjny, Zespół do Spraw Poradnictwa Rodzinnego i Interwencji Kryzysowej, Zespół do Spraw Rehabilitacji Zawodowej i Społecznej, Stanowisko do Spraw Zamówień Publicznych, Stanowisko do Spraw Pracowniczych, Stanowisko do Spraw BHP.

Strategia opracowana dla miasta Leszno nie zawiera informacji o strukturze organizacyjnej MOPR ani o ilości pracowników zatrudnionych w instytucji. Natomiast OPS wymieniany jest w treści strategii jako członek zespołu projektującego strategię oraz jednostka

odpowiedzialna za realizację konkretnych zadań poczynając od czynności diagnostycznych w różnych obszarach problemowych.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Ruda Śląska w swojej treści nie odnosi się szczegółowo do kwestii organizacyjnych w zakresie OPS. Natomiast zarówno w części ogólnej strategii jak i szczegółowej znalazły się zadania realizowane przez OPS oraz we współpracy z OPS co pozwala przypuszczać, że w ośrodku istnieje podział na zespoły tematyczne.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Rzeszowie realizuje swoje zadania w podziale na 9 rejonów opiekuńczych. Ponadto OPS nadzoruje pracę ośrodka adopcyjno- opiekuńczego, domów pomocy społecznej oraz placówek opiekuńczo - wychowawczych.

W ramach ośrodka funkcjonują działy nadzorujące merytorycznie i finansowo ośrodki adopcyjno - opiekuńcze, domy pomocy społecznej, placówki opiekuńczo – wychowawcze: Dział Pomocy Środowiskowej, Dział Pomocy Instytucjonalnej i Opieki Zastępczej, Ośrodek Poradnictwa Specjalistycznego i Interwencji Kryzysowej, Rehabilitacja społeczna osób niepełnosprawnych, Dział Świadczeń Socjalnych, Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności dla Miasta Rzeszowa, Zespół do spraw realizacji projektów, Zespół ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W strategii rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Kielce zaprezentowano strukturę MOPR w postaci graficznej, w jej skład wchodzi dział opieki i wychowania, sekcja projektu systemowego POKL, stanowisko ds. nadzoru nad instytucjami opieki i wychowania, dział usług, dział adaptacji osób niepełnosprawnych, dział projektów strukturalnych, dział instytucjonalnej pomocy dla osób starszych, zespół usług interwencji kryzysowej. Sadząc po rozbudowanej strukturze a także po tym że MOPR-em kieruje Dyrektor i dwóch zastępców można uznać, że jest to duża jednostka, realizująca wiele zadań.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych opracowana dla Wałbrzycha nie zawiera informacji o ilości pracowników zatrudnionych w OPS ani o strukturze organizacyjnej natomiast wykształcona i kompetentna kadra zatrudniona w systemie pomocy społecznej wymieniony jest w analizie SWOT jako mocna strona w obszarze polityki społecznej miasta Wałbrzycha. O ilości realizowanych przez OPS zadań może też świadczyć różnorodność działań podejmowanych w ramach opracowanych celów strategicznych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Szczecinie na koniec roku 2007 zatrudniał 260 pracowników w tym 170 pracowników socjalnych. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w MOPR powinna być proporcjonalna do

liczby mieszkańców, na 2000 mieszkańców powinien przypadać jeden pracownik socjalny. W 2007 roku do zapewnienia właściwej liczby pracowników socjalnych w ośrodku brakowało 43 etatów. Struktura organizacyjna ośrodka przedstawia się następująco: cztery Rejonowe Ośrodki Pomocy Rodzinie, Dział Pomocy Osobom Bezdomnym, Dział Instytucji Pomocy Społecznej, Dział Pomocy Osobom Niepełnosprawnym, Dział Dodatków Mieszkaniowych, Dział Opieki Zastępczej, Dział Wsparcia Dziennego, Dział Interwencji Kryzysowej.

Jak pokazują przytoczone powyżej dane organizacja ośrodków pomocy społecznej, liczba pracowników oraz rozmiar podejmowanych działań są różne w zależności od wielkości gminy czy miasta. Stałą wartością jest zapewnienie zatrudnienia pracowników socjalnych zgodnego z zapisami ustawy o pomocy społecznej, a spełnienie tego warunku kontroluje wojewoda w ramach nadzoru. Nie bez znaczenia dla organizacji systemu pomocy społecznej w gminach jest ich sytuacja finansowa oraz postrzeganie roli systemu pomocy społecznej w środowisku lokalnym przez władze lokalne. W przypadku analizowanych strategii rozwiązywania problemów społecznych można jednak wysnuć wniosek, iż ośrodek pomocy społecznej, funkcjonujący w małej gminie może osiągać sukcesy a ich źródłem jest organizacja sił i środków w lokalnym środowisku wspomagana poprzez działania aktywizujące w postaci uczestnictwa w programach np. CAL, PAL czy Poakcesyjny Program Wspierania Obszarów Wiejskich. Duży ośrodek zatrudniający ponad 100 czy więcej pracowników posiada większe możliwości alokacji pracowników np. przy okazji tworzenia zespołów zadaniowych czy grup tematycznych, w mniejszych czy małych ośrodkach wypracowanie podobnych warunków wymaga zaangażowania większej ilości sił ze środowiska. W dużych ośrodkach dysponuje się większym potencjałem możliwości np. intelektualnych, specjalistycznych, mniejsze zmuszone są do tworzenia lokalnych sieci aby zapewnić sobie wsparcie przy realizacji zadań ustawowych które są takie same dla miast i gmin różnej wielkości. Warto także wspomnieć o tym, że w małych środowiskach ośrodek pomocy społecznej przejmuje na siebie obowiązki wykraczające poza typową pomoc społeczną czy pracę socjalną. W większych środowiskach można zauważyć, że funkcjonujące tam instytucje stoją na straży własnych kompetencji i wyraźnie określają granice swojego działania.

5.4 Proces kształtowania strategii

Do prac nad strategią można podejść w dwojaki sposób, po pierwsze jako do dokumentu wymaganego przez prawo i niezbędnego przy ubieganiu się o fundusze strukturalne lub można potraktować strategię, jako szansę na integrację i mobilizację sił społecznych i środków finansowych w celu rozwiązania, czy złagodzenia wielu problemów społecznych. Tworzenie strategii i jej realizacja ma także aspekt edukacyjny, gdyż może znacząco wpłynąć na jakość realizowanej lokalnej polityki społecznej. Strategia, niezależnie, jakiej dziedziny dotyczy ma swoją wewnętrzną strukturę i powinna zawierać następujące części: diagnozę stanu obecnego, prognozę stanu przyszłego, określone cele, w tym cele priorytetowe, zadania i programy adekwatne do sformułowanych celów, opis rezultatów, jakie zamierza się osiągnąć, harmonogram planowanych działań i instytucje odpowiedzialne za ich realizację, sposób monitorowania i ewaluacji strategii oraz instytucję odpowiedzialną za te działania, plan finansowy określający wysokość środków oraz źródła finansowania poszczególnych zadań. Powyższe wskazania pokazują, jak wiele składowych powinna zawierać strategia.

Kształtowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych wymaga szczegółowej diagnozy społecznej, sporządzonej w oparciu o różne źródła dotyczące szerokiego spektrum problemów. Dokument musi uwzględniać ogólne dane z terenu opisywanej jednostki administracyjnej dotyczące ludności, w tym struktury demograficznej, procesów migracyjnych, kondycji gospodarczej. Strategia powinna zawierać rzetelnie zdiagnozowaną sytuację z zakresu rynku pracy, ochrony zdrowia, oświaty, mieszkalnictwa, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej itp.

W strategii powinny znaleźć się informacje dotyczące zasobów, niezwykle ważnych dla przyszłości wspólnoty lokalnej. Należy do nich zaliczyć aktywność, zdolność do organizowania się, kulturę stosunków społecznych, autorytety, tradycje, kapitał kulturowy.

W tworzeniu gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych znaczenia nabierają takie kwestie jak programowanie, planowanie i projektowanie działań, dzięki którym możliwe będzie osiągnięcie założonych celów. W procesie tworzenia strategii muszą zostać uwzględnione priorytety odpowiadające wyzwaniom w krótszej i dłuższej perspektywie czasowej wraz z harmonogramem prac.

Proces kształtowania strategii jest naznaczony podejściem kontekstowym czyli takim, które wyznacza ramy działania wynikające z zasobów, możliwości, położenia geograficznego, warunków gospodarczych czy politycznych. itp.

Opracowanie dokumentu jaki jest gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych

odbywa się w oparciu o różne podejścia i koncepcje np. model partnersko – ekspercki, analiza SWOT/TOWS, model planów strategicznych, który jest odpowiedzią na oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji wspomagających rozwój lokalny w Polsce. Metodyka tego podejścia uzasadniona jest wieloletnim doświadczeniem w tworzeniu długofalowych planów rozwoju i wiąże się z dużym znaczeniem jakie można przypisać ekspertom naukowym.

Przy określaniu celów i projektowaniu działań należy brać pod uwagę znaczenie siły nacisku różnych grup, co powoduje konieczność dokonania wyborów, także politycznych.

Warto zauważyć iż jednym z kryteriów doboru gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych do niniejszej ekspertyzy był fakt, że strategia została opracowana samodzielnie przez samorząd. Podejmując próbę wyboru konkretnych strategii, miałam okazję zapoznać się z wieloma innymi, które zostały opracowane przez różne firmy konsultingowe. Co jednak moim zdaniem ciekawe to fakt, że na etapie diagnozowania potrzeb, możliwości czy oczekiwań w proces tworzenia strategii byli zaangażowani przedstawiciele lokalnych instytucji, środowiska czy organizacji pozarządowych.

W wybranych przeze mnie dokumentach, proces kształtowania się strategii wyglądał bardzo różnie i nie był zdeterminowany jedynie wielkością miasta czy gminy.

W strategii opracowanej dla gminy Chełmża źródłem wiedzy o potrzebach i problemach była informacja pochodząca ze statystyk, danych wygenerowanych przez ośrodek pomocy społecznej w tym sprawozdania MPiPS oraz charakterystyki poszczególnych problemów społecznych. W strategii zawarto wskazanie iż zadaniem ośrodka pomocy społecznej jest prowadzenie diagnostyki jednostkowej i środowiskowej. W dokumencie strategicznym nie wskazano ani nie posłużono się działaniami środowiskowymi, które można by uznać za konsultacje społeczne w zakresie formułowania obszarów problemowych. Przejawów działań o charakterze partycypacyjnym można doszukać się dopiero przy realizacji strategii, kiedy to wspomina się że „do realizacji strategii zespół wdrażający zaprasza najważniejsze instytucje z terenu miasta Chełmża działające w obszarze polityki społecznej: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Chełmży, Urząd Miasta Chełmża, Miejska Komisja ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Komisariat Policji, Szkoły Podstawowe, Gimnazja Publiczne, Zespół Szkół, Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Zespół wdrażający strategię powinien zostać powołany przez burmistrza miasta, a w jego skład wchodzić m.in. zastępca burmistrza, kierownik Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, przedstawiciel Miejskiej Komisji ds. rozwiązywania problemów Alkoholowych, inspektor ds. oświaty, stanowisko w MOPS ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi i wolontariatem.

Ciekawe rozwiązanie zastosowano przy tworzeniu strategii dla gminy Brzeszcze, uznano że konieczne jest aby członkowie danej społeczności sami zidentyfikowali istotne kwestie i problemy społeczne. Rozwiązania wypracowane przez przedstawicieli danej społeczności mają przy tym większą szansę realizacji, jako własne. Stąd pomysł powołania Konwentu Strategicznego, złożonego z przedstawicieli instytucji działających lub mogących angażować się na rzecz integracji społecznej mieszkańców gminy. Skład konwentu strategicznego wyłoniono w drodze konsultacji z przedstawicielami samorządu gminy, instytucji gminnych i organizacji pozarządowych. Ponadto za pośrednictwem lokalnej gazety „Odgłosy Brzeszcz”, zaproszono wszystkich aktywnych mieszkańców gminy do zgłaszania kandydatów na członków konwentu.

Pierwsze spotkanie konwentu poświęcono na zidentyfikowanie kwestii i problemów społecznych gminy. Drugie spotkanie poświęcono warsztatowej pracy nad rozwiązaniami zidentyfikowanych problemów.

Opracowanie strategii dla gminy Lubartów odbywało się w ramach uczestnictwa w PPWOW. W celu organizacji prac nad Strategią została powołana Komisja do spraw opracowania w.w. dokumentu. Dla zapewnienia sprawnego jej przebiegu wyodrębniono cztery Zespoły Zadaniowe pracujące w ramach swoich spotkań warsztatowych, po których zakończeniu Zespół Redakcyjny rozpoczął prace syntetyzujące przygotowany materiał. W pracach nad Strategią przyjęto następujące zasady:

1. uznano wymagania wynikające z zastosowania metody otwartej koordynacji (wspólne wyznaczanie celów na konkretne okresy; wskazywanie i/lub konstruowanie wskaźników społecznych, które będą określać cele w sposób wymierny; zagwarantowanie zgodności z założeniami polityki państwa, ustaw kompetencyjnych oraz regionalnymi i lokalnymi dokumentami strategicznymi; systematyczne obserwowanie oraz wspólna ocena realizacji ustalonych celów);
2. zdecydowano, że praca będzie miała charakter uspołeczniony, co oznacza włączenie organizacji społecznych na każdym etapie jej przygotowania;
3. ustalono, że prace nad Strategią wspierane będą przez zaproszonych przedstawicieli środowisk naukowych oraz urzędników administracji samorządowej. Podstawę opracowania dokumentu strategicznego stanowiły materiały, analizy statystyczne, a także ankiety przeprowadzone wśród mieszkańców miasta zgromadzone i opracowane przez członków Zespołów Zadaniowych i Zespół Redakcyjny. Strategia była budowana wokół pięciu obszarów strategicznych, wyodrębnionych po zdiagnozowaniu problemów społecznych.

Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Koźminek na lata 2008-2015 powstała przy współudziale społeczności lokalnej z terenu gminy Koźminek. Procesu budowania strategii przebiegał w ramach PIS PPWOW. Do realizacji procesu powołano zespół zadaniowy, oraz skonstruowano listę „Zespół Liderów” reprezentujących społeczność, środowisko instytucji publicznych i niepublicznych. W procesie aktualizacji „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Koźminek na lata 2008-2015” istotną rolę odegrały konsultacje społeczne oraz warsztaty mające na celu zbudowanie sprawnego modelu organizacyjnego dla realizacji celów strategicznych na obszarze gminy Koźminek. W pierwszym etapie tworzenia Strategii zorganizowano spotkanie ze społecznością lokalną w celu zaprezentowania PPWOW oraz przeprowadzono konsultacje społeczne których celem było zidentyfikowania problemów i potrzeb społecznych w formie spotkań z mieszkańcami, przedstawicielami samorządu oraz specjalistów. Respondentów dobrano w taki sposób, aby zapewnić udział wszystkich grup społecznych z terenu wszystkich sołectw gminy Koźminek. Osoby uczestniczące w spotkaniach odpowiedziały na pytania dotyczące problemów społecznych, przyczyn i możliwości rozwiązywania.

Konsultacje społeczne przeprowadzono wśród mieszkańców gminy Koźminek. Grupa respondentów liczyła 106 osób. Kolejnym krokiem było przeprowadzenie warsztatów strategicznych. Gmina Koźminek przystąpiła do tworzenia Strategii na trzech warsztatach moderatorskich. Tematy warsztatów to: diagnoza sytuacji społecznej w gminie, analiza problemów społecznych oraz zasobów społecznych w gminie, formułowanie założeń strategii rozwiązywania problemów społecznych w oparciu o partycypację społeczną i zasady rozwoju społecznego, tworzenie dokumentu „gminna strategia” oraz planu realizacyjnego.

Przeprowadzona przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Radlinie diagnoza wykazała szereg problemów dezorganizujących lokalną społeczność. Strategia rozwiązywania problemów społecznych w gminie Radlin jest wynikiem licznych spotkań warsztatowych z udziałem lokalnych liderów zarówno jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych jak i zwykłych obywateli. Spotkania te pozwoliły stworzyć siatkę dobrych i złych stron miasta, jego szans na rozwój i zagrożeń rozwój ten hamujących, celów strategicznych i w końcu działań w głównych obszarach dotyczących życia miejskiego czyli: społeczeństwa, ładu przestrzennego, gospodarki i ochrony środowiska. Spotkania warsztatowe pozwoliły na obiektywną ocenę istniejącej rzeczywistości. Stworzono ogólną misję miasta, jego obraz jaki chcieliby uczestnicy warsztatów widzieć w przyszłości.

Opracowanie strategii dla miasta Konina odbywało się w następujący sposób: Prezydent

Miasta Konina powołał zespół, którego zadaniem było opracowanie 6 programów strategii odpowiadających najistotniejszym problemom występującym w środowisku lokalnym. W prace nad utworzeniem dokumentu włączyły się stowarzyszenia, organizacje pozarządowe, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie (w tym studenci pracy socjalnej), jednostki pomocy społecznej, szkoły i placówki oświatowo - wychowawcze, Wojewódzki Szpital Zespolony w Koninie, Konińskie Ośrodki Kultury, Straż Miejską i Policję, Powiatowy Urząd Pracy i Izba Wytrzeźwień, zdiagnozowano środowiska i opracowano badania do każdego z tematów. Wiedza źródłowa o problemach pochodziła ze statystyk, sprawozdań oraz dokumentów wygenerowanych przez MOPR w Koninie.

Miasto Brzeg opracowując strategię wykorzystало konsultacje społeczne, dotyczące obszaru problemów społecznych i pomocy społecznej w Brzegu. Jedną z form konsultacji była ankieta kierowana do mieszkańców miasta. Ankiety były zamieszczone na stronie internetowej Urzędu Miasta Brzegu, oraz w wersji papierowej w Biurze Spraw Społecznych i Zdrowia Urzędu Miasta, Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej, Dziennym Domu Pomocy Społecznej, Galerii Brzeskiego Centrum Kultury, wybranych przychodniach i aptekach. Informacja o dostępności ankiet oraz prośba o zaangażowanie się mieszkańców w powyższą formę konsultacyjną, była zamieszczona w lokalnej prasie.

W dokumencie opracowanym przez miasto Nowa Sól podstawą do formułowania działań i zadań były dane pochodzące ze sprawozdawczości MPIPS. W dokumencie nie znalazłam informacji o przedsięwzięciach angażujących np. mieszkańców w proces definiowania potrzeb, problemów oraz określania kierunków działania.

Integralną częścią Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Siedlce jest Miejski Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych uchwalany corocznie przez Radę Miasta Siedlce, Miejski Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, a także Miejski Program Przeciwdziałania Narkomanii w Siedlcach na lata 2006 – 2010.

Z uwagi na interdyscyplinarny charakter dokumentu niezwykle istotnym w jego tworzeniu był udział szerokiego grona ekspertów działających w różnych dziedzinach życia społecznego naszego miasta. Wymiana doświadczeń i inicjatyw różnych podmiotów mogła gwarantować wszechstronne spojrzenie na problemy miasta i wyznaczenie optymalnych kierunków ich rozwiązywania lub łagodzenia. Prace nad Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych prowadzone były pod kierunkiem Zespołu Programowego, którego członkowie powołani zostali przez Prezydenta Miasta Siedlce. Przygotowaniem materiałów źródłowych do Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Siedlce, jak również dokonaniem

syntezy materiałów wypracowanych na spotkaniach Zespołu Programowego oraz całościowym opracowaniem dokumentu zajmowali się pracownicy Działu Analityczno - Programowego Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Siedlcach. Wersje robocze Strategii były przedmiotem analiz i uzgodnień na posiedzeniach Zespołu Programowego.

W Lesznie realizacją zadania w zakresie utworzenia miejskiej strategii rozwiązywania problemów społecznych zajął się Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, który wspólnie z jednostkami służb społecznych i przedstawicielami organizacji pozarządowych w oparciu o diagnozę problemów społecznych występujących w mieście Lesznie wypracował misję, wizję oraz cele strategiczne.

Ruda Śląska to miasto w którym żyje ponad 150 tysięcy mieszkańców. Tworząc strategię wykorzystano dane z analizy sytuacji demograficznej miasta jak i diagnozy kwestii i problemów społecznych. Najbardziej wiarygodne, istotne i pomocne dla władz miasta jest badanie faktów społecznych, odnotowanych w dokumentacji instytucji, obsługujących mieszkańców miasta. Efektem prac diagnostycznych było opracowanie „Atlasu problemów społecznych miasta RUDA ŚLĄSKA.” Atlas problemów miasta zawiera w sobie część działań diagnostycznych i analitycznych. W swojej fazie diagnostycznej, opracowanie obejmuje rozpoznanie i określenie rozmiarów wymienionych problemów społecznych. W fazie analitycznej, zebrane materiały przedstawiane są w formie map oraz szczegółowo studiowane.

Metodyka opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych miasta Kielce oparta została na partnersko-eksperymentalnym modelu budowy planów strategicznych, w pełni oddającym oczekiwania krajowych oraz unijnych instytucji wspomagających rozwój lokalny w Polsce. Metodyka uwzględniała szersze, ponadlokalne i długoletnie doświadczenia konsultantów w tworzeniu długofalowych planów rozwoju, planowanie procesu rozwiązywania problemów społecznych w gminie powinno być wspierane zarówno przez lokalne instytucje i grupy społeczne, jak również przez konsultantów zewnętrznych. Do prac nad Strategią zaproszeni zostali przedstawiciele instytucji publicznych i organizacji społecznych z terenu gminy, tworząc Grupę Roboczą. W jej skład, z uwagi na pełnione role współtworzenia Strategii, weszli przedstawiciele Urzędu Miasta, Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie, a także reprezentanci lokalnych organizacji i instytucji zajmujących się polityką społeczną. Przeprowadzono także ankiety, które stały się podstawą do analizy społecznej faktycznego funkcjonowania społeczności w Kielcach.

Prace nad tworzeniem strategii rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Rzeszowa

koncentrowały się wokół danych pochodzących z ośrodka pomocy społecznej. Diagnoza problemów społecznych występujących na terenie Rzeszowa została sporządzona w oparciu o dane będące w dyspozycji Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Rzeszowie uzyskane w toku bieżącej jego działalności, dane z Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Rzeszowie oraz instytucji i organizacji współpracujących z Ośrodkiem. W dokumencie nie ma informacji na temat zaangażowania mieszkańców w proces definiowania potrzeb i problemów.

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Wałbrzycha składa się z dwóch części. Pierwsza to diagnoza społeczno-gospodarcza miasta. W diagnozie został przedstawiony obraz sytuacji mieszkańców Wałbrzycha oraz wskazanie kierunków przemian w przyszłości. Analiza objęła wybrane obszary życia społecznego: strukturę demograficzną społeczności lokalnej, rynek pracy i bezrobocie, sytuację gospodarczą, zatrudnienie, pomoc społeczną, ochronę zdrowia, profilaktykę i rozwiązywanie problemów uzależnień, niepełnosprawność, edukację, kulturę, turystykę, sport, rekreację. Część druga to określenie celu strategicznego, którego realizacja, w miarę bliskiej perspektywie czasowej, naprawi negatywne zjawiska na terenie miasta. Ustalono również obszary priorytetowe, szczegółowe cele operacyjne oraz zadania z nich wynikające.

Do opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, miasto Szczecin wykorzystało metodę społeczno-ekspercką, skonsolidowane obszary problemowe wskazały tematykę paneli, do których zostali dobrani merytorycznie eksperci – uczestnicy konsultacji. Moderatorzy przeprowadzili cztery spotkania panelowe, na podstawie których opracowali raporty cząstkowe. Dla zweryfikowania uzyskanej na podstawie analizy danych wtórnych (sprawozdania, raporty) wiedzy, wykorzystano informacje i materiały, uzyskane w oparciu o przeprowadzony w panelach wywiad grupowy zogniskowany (focus), podczas którego odwołano się do znajomości lokalnej problematyki społecznej ekspertów zaproszonych do paneli. W połączeniu z danymi uzyskanymi bezpośrednio od uczestników warsztatów udało się uzyskać wiarygodny obraz problemów społecznych występujących na terenie Gminy Miasto Szczecin.

Podsumowując informacje zawarte w tym rozdziale należy stwierdzić, iż wielkość gminy nie jest czynnikiem determinującym sposób kształtowania strategii, czego przykładem są strategie powstałe w gminach do 25 tysięcy mieszkańców. Ponadto we wszystkich, za wyjątkiem Rzeszowa, strategiach rozwiązywania problemów społecznych w mniejszym lub większym stopniu uwzględniono partycypację mieszkańców w jej tworzeniu. Natomiast

wszystkie strategie były kształtowane w oparciu o dane o charakterze statystycznym i opisowym wytworzone przez instytucje działające na danym terenie, których znaczenie dla kwestii społecznych jest niezaprzeczalne. Na uwagę zasługuje też uczestnictwo w procesie kształtowania strategii przedstawicieli świata nauki.

6. Analiza badanych strategii

6.1. Liczba strategii

Analizie poddano strategie rozwiązywania problemów społecznych wypracowane przez gminy samodzielnie lub w ramach uczestnictwa w programie PPWOW. Dobór miał charakter losowy. Czynnikiem determinującym wybór była liczba mieszkańców, opracowanie strategii samodzielnie oraz uczestnictwo w programie PPWOW. Ekspertyzę wykonano na podstawie badania 15 gminnych i miejskich strategii rozwiązywania problemów społecznych z gmin i miast z województw: kujawsko-pomorskiego, wielkopolskiego, małopolskiego, lubelskiego, śląskiego, mazowieckiego, opolskiego, lubuskiego, dolnośląskiego, zachodniopomorskiego, świętokrzyskiego, podkarpackiego.

Dwie spośród strategii opracowanych w gminach do dwudziestu pięciu tysięcy mieszkańców zostały opracowane w ramach uczestnictwa w programie PPWOW.

6.2. Struktura strategii

Strategia rozwiązywania problemów społecznych jest dokumentem, który musi spełniać określone wymogi merytoryczne i techniczne. Do podstawowych elementów składowych strategii należy zaliczyć diagnozę społeczną, na jej podstawie opracowane cele, zadania, harmonogram działań, informację o sposobie finansowania, monitorowania i ewaluacji. Planując działania należy przewidzieć metody pomiaru ich realizacji. Temu celowi służą wskaźniki rezultatów i wyników, zarówno w wymiarze jakościowym, jak i ilościowym. Za ich pomocą można dokonać oceny realizacji zamierzonych celów na poszczególnych etapach realizacji strategii.

Harmonogram, czyli rozpisanie działań w czasie, jest nieodzowną częścią każdej strategii. Bez harmonogramu działań nie można w ogóle mówić o strategii. Okres realizacji poszczególnego zadania powinien być wyznaczony na podstawie złożoności i zawartości

danego zadania. Obok zadania i terminu jego wykonania muszą zostać wyznaczone instytucje zobowiązane do jego realizacji.

Strategia z zasady planowana jest na określony czas, zazwyczaj jest to okres przynajmniej kilku lat. W związku z tym, że nie jest możliwe precyzyjne zaplanowanie wszystkich działań, a także przewidywanie zdarzeń w tak długim czasie, strategia powinna podlegać monitoringowi i okresowej ewaluacji, aby w miarę zmieniającej się sytuacji społeczno – gospodarczej na danym terenie móc aktualizować zapisy strategii. Monitoring jest bieżącą weryfikacją wdrażanych działań pod względem zgodności z celami, harmonogramem itp. Natomiast ewaluacja jest to „systematyczna i obiektywna ocena trwającego lub zakończonego projektu, programu lub polityki - ich zaplanowania, wdrożenia i rezultatów. Celem ewaluacji jest określenie adekwatności i stopnia osiągnięcia celów, efektywności, skuteczności, wpływu i trwałości. Ewaluacja powinna dostarczać wiarygodnych i przydatnych informacji pozwalając na wykorzystanie zdobytych w ten sposób wniosków w procesie podejmowania decyzji Systematyczne zbieranie informacji pozwala na weryfikowanie podejmowanych działań jeszcze w trakcie ich realizacji.

Ewaluacja wiąże się wobec tego z oszczędnością pieniędzy, czasu, energii, a przede wszystkim racjonalnym wykorzystaniem zasobów ludzkich. Tak więc dla strategii, która nie jest aktem jednorazowym, ewaluacja ma zasadnicze znaczenie, dlatego w dokumencie dotyczącym strategii nie może zabraknąć opisu sposobu monitoringu i ewaluacji wdrażanych działań.

Nieodłączną częścią strategii musi być plan finansowy. Plan ten powinien zawierać informacje na temat wysokości środków na poszczególne zadania w kolejnych latach, a także przewidywane źródła finansowania.

We wszystkich strategiach będących przedmiotem niniejszej ekspertyzy diagnoza jest bardzo mocnym ogniwem, zgromadzone informacje bez względu na wielkość gminy czy miasta odnoszą się do opisu zasobów terenu w tym demografia, gospodarka, ekonomia, profil produkcji, zasobność mieszkańców, opis obszaru działania pomocy społecznej zawierający informacje dotyczące instytucji pomocowych, charakterystyki podopiecznych, struktury świadczeń, rodzajów świadczeń, organizacji systemu pomocy społecznej, ale też uwzględniają obszar kultury, turystyki, rekreacji, ochrony zdrowia, wskazując stan w tym zakresie oraz formułując wnioski i prognozy. Należy stwierdzić, iż diagnoza kwestii społecznych jest najpełniejsza co nie powinno szczególnie dziwić w sytuacji kiedy strategia jest opracowywana w głównej mierze przez Ośrodek Pomocy Społecznej przy wydatnym udziale

pracowników socjalnych. Proces pozyskiwania informacji o problemach i potrzebach występujących w lokalnych środowiskach przedstawiłam w rozdziale 5.4 Proces kształtowania strategii. W tym miejscu należało by natomiast podkreślić iż działania diagnostyczne oprócz funkcji poznawczej odegrały rolę czynnika podnoszącego świadomość społeczną. Mam tu na myśli szczególnie te gminy i miasta w których udział społeczności w tworzeniu diagnozy był rzeczywisty poprzez udział w spotkaniach, warsztatach i panelach. Można natomiast mieć obawę o to, aby kwestie socjalne nie zdominowały dokumentu jakim jest strategia, bo jak powszechnie wiadomo funkcjonowanie człowieka należy definiować w kilku wymiarach - społecznym, publicznym, politycznym, ekonomicznym, etycznym. Można żywić pewne obawy związane z tym, że podstawą dla formułowania wniosków diagnostycznych są dokumenty jak już wcześniej pisałam w rozdziale poświęconym kształtowaniu strategii ilustrujące stan działań i możliwości pomocy społecznej. We wszystkich wymienionych już wyżej strategiach zawarto dane o ilości klientów, formach i ilości świadczeń oraz kwotach wydatkowanych na ten cel. Pomoc społeczna nie oddaje wszystkich problemów, które dotyczą środowisko lokalne i społeczności lokalne.

W strategiach poddanych analizie konsekwencje takiego podejścia do problemu najlepiej widać w planowaniu strategicznym oraz ocenie progностycznej. To nachylenie w kierunku pomocy społecznej widać także w zakresie formułowania celów, zadań, programów.

Pełen obraz struktury każdej z analizowanych strategii rozwiązywania problemów społecznych znajduje odzwierciedlenie w spisie treści wchodzącym w skład gminnej czy miejskiej strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Poniżej wymienione części są osią wokół których zbudowane zostały wszystkie strategie poddane analizie strategii.

1. Część ogólna, na którą składa się charakterystyka gminy opracowana z uwzględnieniem wskaźników terytorialnych, demograficznych, ekonomicznych, rozwoju gospodarczego, położenia geograficznego, liczby osób korzystających z pomocy społecznej, ilości instytucji i organizacji działających na terenie miasta czy gminy. Czasami w tej części zostały zawarte informacje o przesłankach tworzenia strategii, korzyściach wynikających z opracowania strategii oraz metodologia opracowania i zaktualizowania strategii. (dotyczy wszystkich strategii)

2. W części diagnostycznej zawarte są informacje o problemach społecznych, o źródłach ich powstawania oraz o obszarach polityki społecznej istotnych dla życia mieszkańców takich

jak mieszkalnictwo, bezpieczeństwo publiczne, ochrona zdrowia, edukacja i poziom wykształcenia, kultura, sport i rekreacja. W tej części dokumentu jakim jest strategia znalazły się informacje o systemie pomocy społecznej oraz instytucjach działających na rzecz klienta. W strategii opracowanej dla Siedlec część diagnostyczna składa się z charakterystyki miasta, diagnozy problemów społecznych w zasadzie opisu ich etiologii oraz informacji o osobach korzystających z pomocy społecznej w roku poprzedzającym opracowanie dokumentu. W strategii rozwiązywania problemów społecznych opracowanej dla Rudy Śląskiej wykorzystano podejście systemowe prezentując poszczególne obszary polityki społecznej jako systemy np. pomocy osobom bezdomnym, bezrobotnym, system pomocy rodzinom i dzieciom, system pomocy wykluczonym, system pomocy osobom w podeszłym wieku a nawet zintegrowany system pomocy społecznej. Oprócz części ogólnej, zapisane zostały cele strategiczne, które opisano poprzez kierunki działań strategicznych, te zaś zostały rozpisane na przedsięwzięcia w postaci projektów działania społecznego oraz projekty socjalne.

W strategii, opracowanej dla gminy Koźminek w części diagnostycznej zawarto rozwiązania problemów społecznych uwzględniając jako istotne następujące kwestie: promocja instytucji, promocja profesjonalnych działań w sytuacjach wymagających ich podjęcia, promocja ekonomii społecznej, współpraca organizacji pozarządowych, streetworking na rzecz dzieci i młodzieży, rozwój infrastruktury socjalnej, profilaktyka poprzez kreowanie właściwych postaw.

3. Część programowa w której zawarte zostały kierunki rozwoju społecznego, wizje rozwoju gminy oraz główne cele strategii, mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia. Wyjątek stanowi strategia Rudy Śląskiej, co zostało już wyżej opisane.

4. Wdrażanie i zarządzanie realizacją strategii

Zasadniczo ta część strategii powinna zawierać informacje dotyczące procedury wdrażania, harmonogramu wdrażania oraz zarządzania realizacją strategii, informacje o źródłach finansowania oraz założenia monitoringu i ewaluacji, sprawozdawczości i aktualizacji działań. Badanie przedmiotowych strategii pokazuje, wielką dowolność w podejściu do powyższych kwestii co przejawiało się w tym., iż nie we wszystkich dokumentach określono w jaki sposób będzie wdrażana, monitorowana i poddawana ewaluacji strategia. Nie wskazano w sposób jednoznaczny jak będzie przebiegało finansowanie oraz aktualizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Niewątpliwie korzystnie na tle innych strategii rozwiązywania problemów społecznych

prezentują się te, które zostały opracowane w ramach uczestnictwa gminy w programie PPWOW.

Analizując strategię Koźminka i Lubartowa, które powstały w ramach uczestnictwa w PPWOW, należy stwierdzić iż są one przygotowane metodycznie. Składają się z części ogólnej, która informuje czytelnika o celu tworzenia dokumentu, o jego prawnych uwarunkowaniach, odnosi się do lokalnych przesłanek będących podstawą tworzenia dokumentu. W części diagnostycznej możemy poznać warunki gminy ale też dominujące trendy gospodarcze, strategiczne kierunki rozwoju gminy, katalog problemów ułożonych w sposób hierarchiczny, otrzymujemy informację o kapitale społecznym.

W strategii określono poziom integracji społeczności oraz zinventaryzowano mocne i słabe strony. Strategia uwzględnia także część programową czyli wizję rozwoju gminy oraz główne cele i cele operacyjne oraz kierunki strategii.

Ponadto wśród elementów strategii znalazły się informacje o sprawozdawczości, aktualizacji strategii, źródłach finansowania oraz harmonogram działań a także informacje o wdrażaniu i zarządzaniu realizacją strategii w tym o monitoringu i ewaluacji.

Elementem strategii opracowanej w czasie realizacji programu PPWOW jest też odniesienie do innych dokumentów strategicznych oraz informacje o promocji strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Planując działania należy przewidzieć metody pomiaru ich realizacji. Temu celowi służą wskaźniki rezultatów i wyników, zarówno w wymiarze jakościowym, jak i ilościowym. Za ich pomocą można dokonać oceny realizacji zamierzonych celów na poszczególnych etapach realizacji strategii.

Harmonogram, czyli rozpisanie działań w czasie, jest nieodzowną częścią każdej strategii. Bez harmonogramu działań nie można w ogóle mówić o strategii. Okres realizacji poszczególnego zadania powinien być wyznaczony na podstawie złożoności i zawartości danego zadania. Obok zadania i terminu jego wykonania muszą zostać wyznaczone instytucje zobowiązane do jego realizacji.

Nieodłączną częścią strategii musi być plan finansowy. Plan ten powinien zawierać informacje na temat wysokości środków na poszczególne zadania w kolejnych latach, a także przewidywane źródła finansowania. Analizując wybrane strategie doszłam do wniosku, że jest to dokument porządkujący obszar działań na rzecz społeczności lokalnej. Każdy podmiot, odpowiedzialny za realizację zadań cząstkowych w ramach strategii ma okazję zobaczyć swoje miejsce w systemie czy sieci społecznej. Nie bez znaczenia dla

realizacji zadań jest urzędowy charakter dokumentu, wyrażający się w fakcie przyjęcia go w drodze uchwały samorządu terytorialnego. Jest to szczególnie istotne, gdy wśród podmiotów odpowiedzialnych za współpracę i współdziałanie pojawiają się wątpliwości dotyczące podjęcia czynności i zadań. Niezaprzeczalnym walorem strategii jest to, że jej opracowanie daje znakomitą fotografię środowiska lokalnego, wskazując obszary niedoinwestowane czy wręcz zapomniane. Część opisowa strategii pozwala spojrzeć na środowisko z perspektywy wskaźników i danych statystycznych.

6.3 Diagnoza społeczna

Diagnozę określa się jako „rozpoznanie w poszczególnych przypadkach przyczyn badanego stanu, ocenę jego objawów i możliwości przemian”

„Diagnoza społeczna jest to proces zbierania oraz przetwarzania informacji jak i wnioskowania na podstawie stanu wiedzy zastanej”

„Diagnoza społeczna jest to rozpoznanie przyczyn niepokojącego stanu danej jednostki oraz sił jednostki i jej najbliższego środowiska, na którym można oprzeć postępowanie przywracające stan pożądany. Diagnoza ujawnia na ogół splot czynników decydujących o niedostosowaniu, nędzy, patologii i innych przejawach trudnego położenia jednostki” (A. Michalska-Kotlarska red UAM 1999)

Diagnoza społeczna jest punktem wyjścia i podstawą do planowania i podejmowania decyzji dotyczących aktualnych problemów społecznych, ale także przyszłych zdarzeń. Jej jakość ma więc zasadnicze znaczenie przy konstruowaniu strategii.

Diagnoza społeczna wg S. Ziemskiego ma kilka aspektów, które tworzą diagnozy cząstkowe. Wymienia ona aspekt identyfikacyjny, genetyczny, celowościowy, fazy i rozwoju inaczej prognostyczny.(A. kotlarska Michalska 1999)

Diagnoza to rozpoznanie na podstawie zebranych danych, przyczyn niepokojącego stanu danej jednostki, rodziny, grupy a także sił jednostki i środowiska w którym żyje.

Diagnoza ujawnia splot czynników decydujących o niedostosowaniu, nędzy, patologii i innych przejawach trudności na jakie napotyka jednostka, rodzina czy grupa społeczna
Diagnozowanie to proces, który rozpoczyna się dopiero po tym jak zdecydujemy się co chcemy zrobić. Dopiero wówczas rozpoczyna się gromadzenie danych w którym uczestniczą różne podmioty w tym mieszkańcy danego terenu.

We wszystkich analizowanych strategiach diagnoza społeczna ujmuje charakterystykę

środowiska. W charakterystyce zawarto informacje o położeniu geograficznym, podmiotach gospodarczych, rynku pracy, instytucjach, organizacjach, mieszkalnictwie, kulturze, opiece zdrowotnej, ruchu ludności, mniejszościach etnicznych i kulturowych. Im większa gmina tym bardziej rozbudowana i bogata ta część strategii.

Informacje stanowiące podstawę do opracowania strategii są często ilustrowane zdjęciami a dane statystyczne opracowane w formie tabel i wykresów.

Do opracowania diagnozy społecznej na potrzeby strategii rozwiązywania problemów społecznych wykorzystano dane statystyczne pochodzące z opracowań i roczników statystycznych, z innych dokumentów takich jak np. Strategia Rozwoju Kraju, Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, Krajowy Program Zabezpieczenie Społeczne i Integracja Społeczna, Narodowy Program Zdrowia, Narodowy Program Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii, Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przemocy wśród Dzieci i Młodzieży, Strategie Wojewódzkie, danych pochodzących z Ośrodka Pomocy Społecznej wypracowanych w ramach sprawozdań i analiz. Da się też zauważyć pewną prawidłowość pomiędzy czasem powstawania dokumentu a ilością wykorzystanych źródeł - im później powstawał dokument tym więcej źródeł wykorzystano w opracowaniu.

Opracowanie diagnozy społecznej w strategii rozwiązywania problemów społecznych tworzonej w trakcie uczestnictwa w PPWOW rozpoczęło się od zorganizowania spotkania mieszkańców gminy na którym zaprezentowano PPWOW oraz przeprowadzono konsultacje społeczne których celem było zidentyfikowania problemów i potrzeb społecznych w formie spotkań z mieszkańcami, przedstawicielami samorządu oraz specjalistami. Konsultacje społeczne organizowano w taki sposób aby zapewnić w miarę najszerszą reprezentację różnych grup społecznych z danego terenu. Osoby uczestniczące w spotkaniach odpowiadały na pytania dotyczące problemów społecznych, ich przyczyn i możliwości ich rozwiązywania. Kolejnym krokiem było przygotowanie części diagnostycznej i analiza sytuacji społecznej w gminie w oparciu o dane statystyczne oraz opinie środowisk społecznych i przedstawicieli instytucji społecznych. Następnie Zespół Zadaniowy podjął prace przygotowawcze do zorganizowania warsztatów strategicznych moderatorskich w gminie. Tematy poszczególnych warsztatów : Diagnoza sytuacji społecznej w gminie, Analiza problemów społecznych oraz zasobów społecznych w gminie, Formułowanie założeń strategii rozwiązywania problemów społecznych w oparciu o partycypację społeczną

i zasady rozwoju społecznego.

W ten sposób w planowanie procesu rozwiązywania problemów społecznych w gminie zostały włączone lokalne instytucje i grupy społeczne. Do prac nad strategią zaproszeni zostali przedstawiciele instytucji publicznych i organizacji społecznych z terenu gminy.

Procesem ostatecznego redagowania Strategii zajął się Zespół Zadaniowy oraz osoby wyznaczone przez Wójta do koordynacji prac nad końcowym kształtem dokumentu.

Na wspólnych spotkaniach zebrano wszystkie wypracowane i zgromadzone dane oraz materiały i ustalono koncepcję opracowania dokumentu uwzględniającą zasady i kryteria Programu Integracji Społecznej Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich oraz standardowych dokumentów strategicznych. W innym przypadku podstawą do opracowania diagnozy było badanie faktów społecznych, odnotowanych w dokumentacji instytucji, obsługujących mieszkańców miasta. W ich rejestrach i archiwach odnotowywane są przypadki zjawisk, i problemów społecznych, doświadczanych przez mieszkańców miasta, stwierdzonych, i udokumentowanych, a zatem tych, które nie podlegają dyskusji, i tym samym są faktem tworzącym rzeczywistość historyczną miasta. Wykorzystano w tym celu dokumentację takich instytucji jak: Izba Wyrzeźwień; Poradnia Terapii Uzależnień od Alkoholu i Pomocy Psychologicznej Powiatowy Urząd Pracy; Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, wydziały Urzędu Miasta; Sąd Rejonowy; Straż Miejska; Policja. W większości, badania tych instytucji pozwoliły odtworzyć obraz społeczny mieszkańców. W efekcie prac powstał Atlas Problemów Społecznych Miasta, który stał się przyczynkiem do wypracowania dyrektyw do strategii.

W części diagnostycznej znalazły się dane mówiące o liczbie osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz kompetencjach i możliwościach instytucji działających w obszarze problemów polityki społecznej.

Można by sformułować wniosek iż diagnoza społeczna w zdecydowanej większości strategii ma podobny charakter i odnosi się do tych samych sytuacji problemowych, uwzględnia te same instytucje działających w środowisku na rzecz mieszkańców i bazuje na tych samych procesach będących wynikiem życia społecznego. Różnica polega jedynie na sposobie wygenerowania danych.

6.4. Perspektywa czasowa realizacji strategii, harmonogram wdrażania

Przepisy nie precyzują okresu na jaki strategia powinna być opracowana, zatem wskazówką w tym względzie może być zapis z ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju dotyczący strategii rozwoju kraju, który stanowi, że strategia obejmuje okres co najmniej siedmiu lat.

W związku z tym, że nie jest możliwe precyzyjne zaplanowanie wszystkich działań, a także przewidywanie zdarzeń w tak długim czasie, strategia powinna podlegać monitoringowi i okresowej ewaluacji, aby w miarę zmieniającej się sytuacji społeczno – gospodarczej na danym terenie móc aktualizować zapisy strategii.

Na piętnaście analizowanych strategii w jednej zaplanowano działania do 2016 roku ,w 10 do 2015 roku oraz w czterech do 2013 roku. Warto w tym miejscu zauważyć, że planowanie działań nie pokrywało się z okresem jednej czy dwóch kadencji władz samorządowych. Uchwalenie analizowanych strategii przypadło na lata : 2003 , 2005, 2006 , 2008 , 2009 , 2010, 2011. Perspektywę czasową realizacji gminnych i miejskich strategii rozwiązywania problemów społecznych określały zawsze uchwały samorządu podejmowane w tym zakresie.

6.5 Zgodność celów i priorytetów z obszarami wskazanymi w diagnozie potrzeb.

W strategiach rozwiązywania problemów społecznych cele zostały oparte na wnioskach wynikających z diagnozy społecznej i odpowiadają realizacji zadań w zakresie najbardziej palących problemów społecznych, których katalog został opracowany w wyniku zastosowania różnych technik diagnostycznych, często w oparciu o przeprowadzoną analizę SWOT.

Wśród podstawowych problemów społecznych wymieniane są we wszystkich strategiach: uzależnienia, bezrobocie, bezdomność, niepełnosprawność, dysfunkcyjność rodziny, problemy wychowawcze, ubóstwo, wykluczenie społeczne, problemy wieku starszego, przemoc w rodzinie, ochrona zdrowia, kultura, sport, wykorzystanie czasu wolnego, edukacja, patologie społeczne, sieroctwo, długotrwała choroba, braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze;

Wielkość gminy nie miała istotnego wpływu na identyfikowane obszary problemowe oraz na

sposób formułowania celów. Pewne różnice pojawiały się dopiero w fazie określania celów szczegółowych i zadań, na co wpływ miały zasoby, oraz kapitał ludzki, społeczny czy kulturowy jakim dysponowały gminy i miasta, których strategie rozwiązywania problemów społecznych zostały poddane analizie na rzecz niniejszego opracowania.

Na potwierdzenie powyższego stwierdzenia można przytoczyć najczęściej pojawiające się sformułowania celów.

gminy cele	do 25 tysięcy mieszkańców	do 100 tysięcy mieszkańców	powyżej 100 tysięcy mieszkańców
---------------	---------------------------	-------------------------------	------------------------------------

<p>Wsparcie i aktywizacja zawodowa i społeczna bezrobotnych.</p> <p>Budowa kompleksowego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną.</p> <p>Wyrównywanie szans i integracja osób niepełnosprawnych.</p> <p>Podniesienie jakości życia osób starszych, zaspokajanie ich potrzeb poprzez stworzenie spójnego i skoordynowanego systemu opieki nad seniorami i osobami przewlekle chorymi w miejscu zamieszkania</p> <p>tworzenie zdrowego stylu życia, wolnego od alkoholu i innych uzależnień oraz zwiększonej skuteczności działań pomocy społecznej w tym zakresie.</p> <p>Przeciwdziałanie bezdomności</p> <p>Promocja zatrudnienia i aktywności gospodarczej</p> <p>Kształtowanie aktywnych postaw społecznych</p> <p>Wysoki poziom edukacji wśród mieszkańców</p> <p>Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i praca na rzecz integracji społecznej</p> <p>Wzbogacenie oferty czasu wolnego zgodnie z potrzebami mieszkańców</p> <p>Wysoki poziom bezpieczeństwa wśród mieszkańców</p> <p>Monitorowanie stanu zdrowia mieszkańców</p> <p>Stałe dążenie do poprawy opieki nad osobami starszymi</p> <p>Poprawa dostępności do świadczeń wyspecjalizowanych</p> <p>Wzrost świadomości Prozdrowotnej</p> <p>Stopniowa modernizacja</p>	<p>Tworzenie systemu pomocy dziecku i rodzinie, pozwalającego na utrzymanie dziecka w rodzinie biologicznej.</p> <p>Utrzymanie osób chorych, starszych i niepełnosprawnych jak najdłużej w środowisku zamieszkania lub zapewnienie opieki.</p> <p>Podtrzymywanie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia osób chorych psychicznie i zaburzonych psychicznie.</p> <p>Reintegracja osób bezdomnych ze środowiskiem.</p> <p>Promocja zdrowego, wolnego od środków uzależniających, stylu życia.</p> <p>Zmniejszenie rozmiaru aktualnie istniejących problemów związanych z nadużywaniem alkoholu i narkotyków</p> <p>Zapobieganie powstawaniu nowych, niekorzystnych problemów społecznych, wynikających z używania środków uzależniających, zwłaszcza przez dzieci i młodzież.</p> <p>Zwiększenie szans na podjęcie pracy zawodowej i przeciwdziałanie negatywnym skutkom społecznych wynikających z bezrobocia dla osób i rodzin</p> <p>doskonalenie i zintegrowanie systemu pomocy społecznej, w celu stworzenia odpowiednich warunków</p>	<p>Tworzenie instytucjonalnych, organizacyjnych, materialnych warunków sprzyjających rozwojowi społecznemu miasta i jego mieszkańców oraz ograniczenie obszarów marginalizacji i wykluczenia społecznego”</p> <p>Ocena potrzeb społecznych i możliwości MOPS</p> <p>Udoskonalanie działań na rzecz rodzin wymagających wsparcia.</p> <p>Tworzenie różnorodnych form pomocy dzieciom i młodzieży pozbawionej właściwej opieki.</p> <p>Zapewnienie systemu wsparcia dla osób z mniejszości narodowych, repatriantów i uchodźców.</p> <p>Rozwijanie aktywnych form pomocy osobom bezrobotnym.</p> <p>Ograniczanie ubóstwa i zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego rodzinom najuboższym.</p> <p>Pomoc w likwidacji przyczyn dysfunkcji oraz wspieranie i usprawnianie systemu wsparcia dla rodziny.</p> <p>Zapewnienie dzieciom i młodzieży odpowiednich warunków do życia i rozwoju zgodnie z ich potrzebami i przysługującymi im prawami.</p> <p>Współpraca z instytucjami</p>
--	---	--

Tabela 1. cele formułowane w strategiach rozwiązywania problemów społecznych

Jeszcze innym rozwiązaniem zastosowanym przy okazji określania celów było wykorzystanie narzędzia pod nazwą „drzewo celów”. Na to narzędzie składał się cel główny oraz obszary wymagające podjęcia działania. Które w dalszej kolejności zostały rozpisane na cele szczegółowe i działania które należy podjąć. Narzędzie to zostało zastosowane do opracowania strategii dla miasta Kielce. Walorem takiego podejścia było nadanie konkretnej rangi celom strategicznym, co z kolei wskazywało na pilność i ważność podejmowanych działań. Drzewo celów obejmowało cel główny, który jednocześnie określał misję strategii, następnie uszeregowane rangowo cele strategiczne a w następnej kolejności działania. Sposób zinterpretowania graficznego wymienionego narzędzia dawał poczucie lepszego zrozumienia tematu.

Ciekawe rozwiązane zostało wykorzystane przy tworzeniu strategii rozwiązywania problemów społecznych w jednym z miast powyżej stu tysięcy mieszkańców, gdzie ustalono trzy cele strategiczne a w kolejnym etapie prac, eksperci dekomponowali cele strategiczne, przypisując im uzgodnione cele krótkoterminowe (operacyjne).

W grupie gmin do 25 tysięcy mieszkańców dwie strategie były tworzone w ramach uczestnictwa w programie PPWOW i w nich także położono nacisk na komponowanie celów poczynając od celu generalnego poprzez strategiczne i szczegółowe.

W wyniku analizy tego elementu strategii należy z całą mocą stwierdzić, że cele formułowane na użytek strategii są w pełni zgodne i adekwatne do zidentyfikowanych obszarów problemowych..

6.6 Zakres działań środowiskowych

Działania środowiskowe, podejmowane na rzecz rozwiązania problemów społecznych, zdiagnozowanych na użytek strategii rozwiązywania problemów społecznych przybierają najczęściej postać pracy socjalnej, która w modelu OSL traktowana jest jako praca środowiskowa. Pracę środowiskową według modelu OSL należy traktować jako długofalowy proces upodmiotawiania ludzi, w którym zmiana rzeczywistości następuje w wyniku aktywności ludzi, wyrażającej ich podmiotowość (także w znaczeniu społeczno-politycznym) i zdolność do przekształcania środowiska własnymi siłami. Przy czym stworzone w jego

ramach sieci współpracy i różnorodne struktury lokalne na stałe wspierają rozwój społeczności, jej sposoby rozwiązywania problemów i tworzenia środowiska zmiany¹. Model OSL opiera się na aktywizacji i integracji społeczności lokalnych przede wszystkim w oparciu o sieci i więzi poziome, a nie relacje hierarchiczne². Traktowanie pracy środowiskowej jako metody pracy socjalnej oznacza, że koordynatorem działań w tym zakresie powinien być odpowiednio przygotowany pracownik socjalny³.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji pracy socjalnej, które odnoszą się do działań o charakterze środowiskowym.

Praca socjalna jest teorią i praktyką powiązaną ze sobą systemem wartości. Jest to profesjonalne działanie społeczne realizowane w określonej przestrzeni społecznej oraz w określonym czasie, niezależnie od tego jaki przybiera charakter.

Praca socjalna ukierunkowana jest na pomoc jednostkom, grupom i zbiorowością. Według Heleny Radlińskiej działalność ta polega na wydobywaniu i pomnażaniu sił ludzkich, na ich usprawnianiu i organizacji wspólnego działania dla dobra ludzi.

Według definicji Rady Europy Praca socjalna jest to specyficzna działalność profesjonalna, której zadaniem jest ułatwienie wzajemnego przystosowania się jednostek, grup, środowiska społecznego w którym żyją oraz rozwijanie poczucia własnej wartości indywidualnej przez wykorzystanie możliwości tkwiących w ludziach, w stosunkach interpersonalnych oraz zasadach udostępnionych przez społeczeństwo.

Praca socjalna ma wspomagać ludzi w ich życiu indywidualnym i zbiorowym, ułatwiając bądź umożliwiając uzyskiwanie efektywnego poziomu funkcjonowania psycho-społecznego. Powinna być zorientowana na identyfikowanie i rozwiązywanie ludzkich problemów, rozwijanie konstytutywnych wartości oraz norm i zasad współdziałania, rozwijanie procedur postępowania, oraz zdobywanie wiedzy niezbędnej do efektywnego działania.

Działania na rzecz środowiska lokalnego mogą przybierać charakter projektów działania społecznego oraz projektów socjalnych.

Projekt to przedsięwzięcie realizowane w ramach określonej organizacji, o interdyscyplinarnym charakterze,.

¹ Ramowy Model Środowiskowej Pracy Socjalnej /Organizowania Społeczności Lokalnej – Laboratorium Innowacji Społecznej

² tamże

³ tamże

Projekt to interdyscyplinarne przedsięwzięcie prowadzące do osiągnięcia zaplanowanego celu zgodnie z określoną specyfikacją, przy użyciu określonych zasobów, tj. czasu, zespołu, budżetu. Rezultatem projektu jest przewidywalna zmiana. Charakteryzuje się innowacyjnością, jest sekwencją powiązanych ze sobą działań, które są ukierunkowane na osiągnięcie precyzyjnie zdefiniowanego celu.

Zaproszenie mieszkańców do procesu tworzenia strategii jest urzeczywistnieniem działań o charakterze środowiskowym. Mieszkańcy, zyskawszy miano podmiotu społecznego mają możliwość zdecydować co w ich środowisku powinno być zrobione. Dzieje się tak w efekcie uczestnictwa mieszkańców w procesie diagnozowania potrzeb i problemów społecznych. Ten element funkcjonowania środowiskowego został już opisany w rozdziale dotyczącym partycypacji. Partnerstwo natomiast przejawia się w tym, że wnioski płynące ze strony środowiska lokalnego to znaczy liderów społecznych, organizacji pozarządowych czy mieszkańców, którzy swoje zdanie wyrażają przy okazji uczestniczenia w badaniach ankietowych są tak samo cenne jak głos ekspertów. Czego najlepszym przykładem jest strategia rozwiązywania problemów społecznych w Szczecinie. Głos mieszkańców, wyrażony w ankietach uwiarygodnił wnioski i rozważania ekspertów. Przykład Szczecina również opisałam w rozdziale o partycypacji. Przykładem partnerstwa w działaniu może być też Nowa Sól, która uwzględniła partnerów społecznych na etapie realizacji celów strategicznych. Działania podejmowane przez samorząd lokalny są efektem pewnego procesu na który składa się rozpoznanie sytuacji i określenie kontekstu społecznego, formułowania misji, opracowania celów i kierunków strategicznych, opracowanie analizy SWOT, określenie celów operacyjnych i konkretnych działań. Działania te będą służyły mieszkańcom danej gminy czy miasta.

Działania na rzecz środowiska dotyczą różnych sfer życia mieszkańców, a w szczególności: tworzenia i prowadzenia placówek zapewniających opiekę i wsparcie dzieciom (świetlice środowiskowe, socjoterapeutyczne), osobom starszym (dienne domy pobytu), chorym i niepełnosprawnym (punkty opieki nad chorymi, wypożyczalnie sprzętu rehabilitacyjnego, warsztaty terapii zajęciowej, środowiskowe domy samopomocy), wykluczonym (centra integracji społecznej, stołówki, punkty porad specjalistycznych, biura porad obywatelskich, punkty pomocy charytatywnej). Podejmowane działania o charakterze pracy socjalnej przyjmować mogą formę działań profilaktycznych, edukacyjnych, kompensacyjnych czy ratowniczych. Generalnie można by powiedzieć że działania te dotyczą rozwoju usług, rozwoju form instytucjonalnych sprzyjających lepszemu wykorzystaniu czasu wolnego,

umożliwieniu sprawnego poruszania się, zadbaniu o miejsca rekreacji i pozwalających na uprawianie sportu. Bardzo duże znaczenie mają wszystkie formy działań środowiskowych zmierzające do podniesienia poziomu integracji społecznej mieszkańców oraz stworzenia systemu opieki i pomocy instytucjonalnej dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych dysfunkcyjnością. Jako przykład może posłużyć program działań środowiskowych w gminie Brzeszcze, gdzie mieszkańcy zapytani w drodze ankiety o to co w gminie należy zrobić odpowiedzieli:

- Modernizacja i budowa dróg gminnych, oraz sieci kanalizacyjnej,
- Działania zmierzające do usunięcia barier architektonicznych i mentalnych w odniesieniu do osób niepełnosprawnych oraz poprawy możliwości rozwoju usług rehabilitacyjnych i specjalistycznych w gminie.
- Działania w sferze kulturowej (konieczność aktywizacji i poszerzenia zakresu działalności świetlic wiejskich, realizacji inwestycji, stworzenia Centrum Aktywności Lokalnej działającego w sferze rozwoju kulturalnego, poszerzenia oferty dla osób w różnym wieku poprzez działalność animatorów kultury w poszczególnych sołectwach),
- Działania w sferze turystycznej i sportowej (zwiększenia umiejętności i świadomości społeczności lokalnej w celu pozyskiwania zewnętrznego dofinansowania istniejących klubów sportowych i ich sekcji, stworzenia bazy dla rozwoju agroturystyki oraz turystyki kwalifikowanej (rowerowej, konnej, krajoznawczej) oraz ukierunkowanie istniejących gospodarstw agroturystycznych na pozyskiwanie środków zewnętrznych.

Wnioski te znalazły odzwierciedlenie w postaci celów operacyjnych i konkretnych działań, które samorząd zaplanował do roku 2016.

W miejskiej strategii rozwiązywania problemów społecznych w Brzegu, działania środowiskowe zaplanowano w postaci programów cząstkowych nakierowanych na konkretny obszar problemowy. Wybór obszarów problemowych uzasadniała diagnoza społeczna i sformułowane na jej podstawie cele działania. Programy obejmowały:

Program Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi i Innymi Podmiotami Prowadzącymi Działalność Pożytku Publicznego jako spełnienie idei pomocniczości w życiu społecznym. Pomocniczość oznacza podejmowanie działań na poziomie na którym problemy powstają, możliwie najbliżej człowieka. Kiedy rozwiązanie problemów staje się niemożliwe z powodu braku sił, możliwości, kompetencji czy też wymaga rozstrzygnięć systemowych powinny wkraczać inne odpowiedzialne podmioty. Organizacje pozarządowe dzisiaj kontynuują działalność filantropijną i dobroczynną z okresów wcześniejszych naszej

historii. Organizacje pozarządowe zgodnie z definicją zawartą w ustawie o pożytku publicznym i wolontariacie to podmioty, które nie działają w celu uzyskania zysku, nie należą do sektora finansów publicznych a utworzone zostały dobrowolnie przez obywateli na podstawie stosownych ustaw. Posiadają lub nie osobowość prawną, działają na rzecz dobra wspólnego i są niezależne od państwa. Często działalność organizacji pozarządowych wypełnia luki na rynku usług pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym. W Polsce szczególnie rozkwit organizacji pozarządowych wiąże się z okresem transformacji ustrojowej i rozwojem idei społeczeństwa obywatelskiego, a co za tym idzie kształtowania postaw odpowiedzialności. Samorządy mogą w drodze konkursów zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań własnych udzielając jednocześnie na ten cel dotacji ze środków publicznych. Do najczęściej zlecanych zadań należą: zadania z zakresu kultury fizycznej i sportu, pomocy społecznej, ochrony i promocji zdrowia, działania na rzecz niepełnosprawnych, edukacja i wychowanie.

Lokalny Program Pomocy Społecznej zawierający szczegółowe działania, które będą podejmowane w zakresie umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, zapobieganie ubóstwu, bezdomności, minimalizowanie skutków bezrobocia, wyrównywanie poziomu życia dzieciom z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji bytowej, wspomaganie osób starszych i niepełnosprawnych.

Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w którym uwzględniono jako działania priorytetowe profilaktykę i przeciwdziałanie uzależnieniom. W szczególności ujmując w nim zadania gminy w zakresie: wspierania leczenia odwykowego, udzielania rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychologicznej i prawnej, prowadzenia profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych w szczególności dla dzieci i młodzieży.

Gminny Program Przeciwdziałania narkomanii zawiera diagnozę problemu oraz kierunki działań, które będą podejmowane w danym czasookresie w zakresie profilaktyki i przeciwdziałania narkomanii

Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w szczególności skupia się na zadaniach w zakresie tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,

prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, opracowanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Głównym zadaniem gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie powinno być zagwarantowanie wszystkim osobom krzywdzonym profesjonalnej i kompleksowej pomocy, która powinna być realizowana na podstawie opracowanego programu.

Gminny Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych określa zadania podejmowane na rzecz tych osób w zakresie systematycznego likwidowania barier architektonicznych, przeciwdziałania bezrobociu wśród osób niepełnosprawnych, zapewnienia dostępu do edukacji, integracji tych osób ze środowiskiem lokalnym.

Gminny Program Przeciwdziałania Bezrobociu. Wskazuje zadania zarówno w zakresie promowania przedsiębiorczości, wspierania firm tworzących nowe miejsca pracy, jak również bezpośrednie wsparcie osób bezrobotnych poprzez współudział gminy w organizacji szkoleń, doradztwo oraz pomoc w znalezieniu zatrudnienia

Program Profilaktyki i Opieki nad Dzieckiem i Rodziną zawiera systemowe działania z zakresu ochrony funkcji rodziny, wzmacniania relacji rodzinnych, podniesienia świadomości opiekuńczo – wychowawczej, zapobiegania niedostosowaniu społecznemu oraz wyrównywaniu szans dzieci z rodzin ubogich.

W miejskiej strategii rozwiązywania problemów społecznych opracowanej dla miasta Wałbrzycha zapisano działania, które służą realizacji celów strategicznych. Działania środowiskowe dotyczą różnych grup społecznych, określonych w diagnozie oraz angażują podmioty działające na danym terenie.

Spośród działań o charakterze socjalnym warto tu przytoczyć następujące: praca socjalna z rodzinami dotkniętymi bezrobociem mająca na celu zwiększenie szans na podjęcie zatrudnienia, wspieranie w poszukiwaniu pracy, znalezieniu ofert pracy, kontaktach z pracodawcami, motywowaniu do podjęcia nauki, uczestnictwa w kursach i szkoleniach, stosowanie kontraktu socjalnego jako umowy z klientem określającej jego cele i zadania oraz zakres zadań pracownika socjalnego, aktywizacji środowiska lokalnego metodą Centrum Aktywności Lokalnej, promowanie wolontariatu, wsparcie inicjatyw samoorganizacji i samopomocy, organizowanie grup wsparcia i grup samopomocowych, poradnictwo dla grup szczególnie zagrożonych wykluczeniem przez uczestnictwo w Klubach Integracji Społecznej i prowadzenie działań związanych z integracją społeczną i zawodową osób marginalizowanych i wykluczonych społecznie.

Prowadzenie pracy socjalnej w celu wsparcia rodziny w przewyciężaniu i niwelowaniu już istniejących deficytów, zaniedbań, problemów, jak również przeciwdziałanie demoralizacji i patologii w rodzinie, wsparcie finansowe rodziny w przetrwaniu trudnej sytuacji bytowej, zapobiegające jej wykluczeniu społecznemu, w tym pomoc finansowa oraz organizowanie dożywiania dzieci, pomoc w nauce oraz organizacji czasu wolnego dzieciom poprzez wolontariuszy działających w Centrum Wolontariatu w MOPS, utworzenie Ośrodka Wsparcia Rodziny, który będzie: diagnozował rodziny pod kątem deficytów w zakresie pełnienia ról rodzicielskich, wydolności opiekuńczo – wychowawczej, zaniedbań względem dzieci, prowadził profesjonalne poradnictwo dla rodzin z problemami opiekuńczo - wychowawczymi poprzez indywidualny kontakt, spotkania grupowe oraz udzielanie wsparcia, pomocy psychologicznej i pedagogicznej oraz prowadzenie treningów umiejętności opiekuńczo - wychowawczych i społecznych, wzmacnianie poczucie odpowiedzialności za własną sytuację życiową, los dzieci, dostarczanie wiedzy na temat prawidłowego wypełniania obowiązków rodziców, oraz spożytkowania własnych zasobów.

Stworzenie systemu przepływu informacji pomiędzy wszystkimi instytucjami działającymi w środowisku lokalnym, takimi jak: ośrodek pomocy społecznej, szkoły, placówki służby zdrowia, sądy itp., i ustalanie wspólnego planu działań w stosunku do rodziny, rozszerzanie funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych na rzecz rodziny w skład których wchodzi: pracownik socjalny, pedagog, kurator itp., wspieranie działalności klubów młodzieżowych jako kontynuacja pracy świetlic, świadczących pomoc dla młodzieży pochodzącej z rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych.

Praca socjalna w celu ułatwianie kontaktów z placówkami służby zdrowia, udzielanie pomocy w korzystaniu z różnych form rehabilitacji leczniczej i społecznej, poradnictwo w zakresie ustalania stopnia niepełnosprawności, rodzajów ulg i uprawnień przysługujących osobom niepełnosprawnym, możliwości uzyskania dofinansowania do różnych form rehabilitacji społecznej i zawodowej, inicjowanie kontaktów rodzinnych oraz podejmowanie działań zmierzających do większego zaangażowania rodziny w sprawowanie opieki nad osobą wymagającą takiej pomocy, w tym zawieranie umów alimentacyjnych, realizacja usług opiekuńczych – obejmujących pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, podstawową opiekę higieniczną, zalecaną przez lekarza, pielęgnację oraz zapewnienie kontaktu z otoczeniem, uwrażliwienie najbliższej społeczności lokalnej na potrzeby osób starszych i niepełnosprawnych, organizowanie opieki wolontariuszy dla osób potrzebujących pomocy, utworzenie Dziennego Domu Pomocy Społecznej zapewniającego zaspokojenie

potrzeb bytowych, podstawowe świadczenia opiekuńcze, terapię zajęciową, pomoc psychologiczną, inne usługi oraz realizację potrzeb kulturalnych, rekreacyjnych, towarzyskich itp., tworzenie Klubów dla osób starszych mających za zadanie aktywizację społeczności lokalnych, w tym organizowanie cyklicznych spotkań integracyjnych, zaspokajanie potrzeb kulturalno – społecznych i rekreacyjnych, zapewnienie osobom wymagającym całodobowej pomocy opieki w zakładach opiekuńczo – leczniczych oraz domach pomocy społecznej.

Kolejne działania dotyczą osób niepełnosprawnych i obejmują pomoc osobom niepełnosprawnym w zamianie zajmowanych mieszkań komunalnych na lokale pozbawione barier architektonicznych lub lokale o mniejszym stopniu niedogodności, dążenie do funkcjonowania infrastruktury miasta pozbawionej barier funkcjonalnych w zakresie komunikacji i transportu zbiorowego oraz barier architektonicznych, urbanistycznych w obiektach użyteczności publicznej, tworzenie warunków do uczestnictwa osób niepełnosprawnych w sporcie, kulturze, rekreacji i turystyce; wspieranie organizatorów imprez sportowych, kulturalnych, turystycznych dla osób niepełnosprawnych.

Działania dotyczące osób niepełnosprawnych intelektualnie i chorych psychicznie w zakresie pracy socjalnej skierowanej na rozeznanie problemów dotyczących osób z zaburzeniami psychicznymi, motywowanie do poddania się badaniom diagnostycznym w poradniach zdrowia psychicznego i leczeniu, wspieranie osoby i rodziny oraz pomoc we wzmacnianiu lub odzyskaniu ich zdolności do funkcjonowania. współpraca z zakładami psychiatrycznymi opieki zdrowotnej, sądami i innymi instytucjami, organizowanie poradnictwa dla osób i rodzin w zakresie zdrowia psychicznego, zapewnienie specjalistycznych usługi opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi dostosowanych do szczególnych potrzeb wynikających ze schorzenia lub niepełnosprawności, uruchomienie środowiskowego domu samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi będącego środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osób z zaburzeniami psychicznymi w ich środowisku oraz pomoc rodzinom podopiecznych.

W zakresie sytuacji w obszarze zdrowie zaplanowano następujące działania: tworzenie i upowszechnianie programów profilaktycznych i prozdrowotnych dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych w celu zmniejszania zachorowalności i przedwczesnej umieralności z powodu chorób nowotworowych i innych, wdrażanie nowoczesnych programów aktywności fizycznej, kontynuowanie systemu opieki domowej nad przewlekle chorymi w zakresie paliatywnej opieki domowej, wspieranie działań mających na celu zwiększenie wykrywalności HIV/AIDS, poprzez dofinansowanie punktu konsultacyjno-diagnostycznego, upowszechnianie postaw

akceptacji osób niepełnosprawnych w środowisku ludzi zdrowych, promowanie życia bez nałogów, zwłaszcza wśród młodej generacji mieszkańców, poprzez organizowanie kampanii, szkoleń, akcji profilaktycznych (palenie tytoniu, spożywanie alkoholu, narkomania, otyłość). inspirowanie organizacji pozarządowych oraz różnych instytucji do wdrażania programów zwiększenia aktywności ruchowej mieszkańców miasta.

W zakresie problemów związanych z przemocą zaplanowano działania zmierzające do wczesnego zdiagnozowania symptomów występowania problemu przemocy w rodzinie oraz udzielaniu środowiskowej pomocy interwencyjnej nakierowanej na zapewnienie bezpieczeństwa, powstrzymanie kryzysu i zjawiska przemocy w rodzinie, tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, wspieranie specjalistycznych miejsc pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie poprzez działalność punktów interwencji kryzysowej, punktów „Niebieskiej Linii”, punktów interwencyjnych wobec sprawców przemocy w rodzinie, grup wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, tworzenie specjalistycznych miejsc pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie, prowadzenie procedury interwencyjnej w sprawach przemocy domowej „Niebieska Karta” w policji, pomocy społecznej w Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, opracowywanie i realizacja programów ochrony dla ofiar przemocy w rodzinie, działalność grup korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie, działalność lokalnej koalicji osób, służb, instytucji i organizacji pozarządowych służącej przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Zapobieganie problemom wychowawczym i przeciwdziałanie zachowaniom destrukcyjnym wśród dzieci i młodzieży to kolejny zakres działań środowiskowych polegający na wdrażaniu nowych i kontynuowaniu sprawdzonych profesjonalnych programów profilaktycznych w szkołach, realizacja środowiskowego programu profilaktyki zachowań problemowych dzieci i młodzieży, prowadzenie grup dla rodziców (trening umiejętności wychowawczych), wspieranie programów i przedsięwzięć profilaktycznych opracowywanych i realizowanych przez młodzież, skierowanych do grup rówieśniczych, wspieranie działań alternatywnych ukierunkowanych na tworzenie dzieciom i młodzieży warunków do konstruktywnego zaspokajania potrzeb rozwojowych i spędzania wolnego czasu wraz z przystosowaniem miejsc do gier i zabaw, prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych jako element programów psychoprofilaktycznych w szkołach, wspieranie działalności środowiskowych świetlic opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych, jako placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży z rodzin alkoholowych oraz tworzenie środowiskowych klubów młodzieżowych, podejmowania działań edukacyjnych skierowanych do sprzedawców

napojów alkoholowych, podejmowanie działań kontrolnych i interwencyjnych mających na celu ograniczenie dostępności napojów alkoholowych i przestrzeganie zakazu sprzedaży napojów alkoholowych osobom poniżej 18 roku życia, prowadzenie punktów konsultacyjnych, poradnictwa internetowego, prowadzenie grup wsparcia dla osób uzależnionych w tym dzieci i młodzieży eksperymentujących z środkami psychoaktywnymi, prowadzenie telefonu zaufania itp., udzielanie pomocy w kierowaniu wniosków do Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Ważnym zadaniem z punktu widzenia rozwiązywania problemów społecznych jest też promowanie idei wolontariatu i pozyskiwanie wolontariuszy do współpracy w realizowaniu zadań dotyczących rozwiązywania problemów społecznych, wdrożenie Centrum Aktywności Lokalnej jako metody pracy w środowisku lokalnym.

Sytuacja mieszkaniowa również może generować oczekiwania mieszkańców, zatem uzasadnione jest podejmowanie działań w postaci przyznawanie dodatków mieszkaniowych rodzinom spełniającym kryteria, praca socjalna wspomagająca mieszkańców w rozwiązywaniu problemów mieszkaniowych poprzez: pomoc w uzyskaniu dodatku mieszkaniowego, trening umiejętności społecznych dotyczących regularnego uiszczania opłat mieszkaniowych, wsparcie osób wymagających szczególnej opieki w regulowaniu opłat mieszkaniowych (starszych, niepełnosprawnych), opiniowanie wniosków o rozłożenie na raty lub umorzenie części lub całości zadłużeń w wydatkach mieszkaniowych w przypadku szczególnej sytuacji życiowej, pomoc w uregulowaniu stanu prawnego lokalu - uzyskanie lub przywrócenie tytułu prawnego, przyznawanie mieszkań socjalnych, przyznawanie prawa do mieszkań przejściowych jako formy wychodzenia z bezdomności rodzin w szczególnie trudnej sytuacji (samotne matki, rodziny wielodzietne), opracowywanie indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności, przyznawanie prawa pobytu w Integracyjnym Domu dla Bezdomnych, pokrywanie kosztów pobytu w innych instytucjach na terenie kraju zapewniających schronienie osobom bezdomnym.

Stworzenie równych szans dla wszystkich dzieci wymaga podjęcia działań które mają na celu organizowanie pomocy dla uczniów pochodzących ze środowisk biednych i kulturalnie zaniedbanych oraz dla uczniów niepełnosprawnych, utworzenie systemu doradztwa zawodowego dla uczniów szkół gimnazjalnych, zakorzenienie szkoły w środowisku lokalnym jako swoistego centrum kulturalno – sportowo - rekreacyjnego.

Porównanie działań podejmowanych w ramach opracowywanych strategii dla gmin i miast różnej wielkości pozwala stwierdzić, że we wszystkich strategiach analizowanych, obszary

problemowe są takie same i odnoszą się do sytuacji powszechnie uznawanych za wymagające działania. Natomiast konkretne działania ich wielkość, różnorodność i zróżnicowanie pokazują, że im większe środowisko, im większa baza podmiotów współdziałających tym szersze spektrum działań. Różnorodność działań jest wprost zależna od tego jak przebiegało inwentaryzowanie problemów i jakimi metodami zbierano informacje

6.7. Rezultaty, wskaźniki,

Strategia to sztuka stosowana dla osiągnięcia zwycięstwa, w przypadku strategii rozwiązywania problemów społecznych, będziemy mówić o zwycięstwie w sferze moralnej, ekonomicznej, organizacyjnej. Jest to „sztuka kierowania ogółem środków, jakimi dysponujemy” i „Sztuka zaangażowania całego zbioru środków na rzecz osiągnięcia celu”.

Elementem każdej strategii są zasoby ludzkie, materialne, czasowe czy cechy osobowości.

Do strategii należy także przewidywanie, jak będzie przebiegać rozwój tych elementów oraz ich dynamiczne wzajemne oddziaływanie. Znaczenie gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych bierze się stąd, że określa ona priorytety i kierunki działań w ustalonej perspektywie czasowej, jest deklaracją i zobowiązaniem władz gminy, jest podstawą tworzenia programów i projektów oraz zawiera diagnozę problemów i zasobów.

Każde podejmowane świadomie działanie, obliczone jest na osiągnięcie konkretnych rezultatów, a o ich osiąganiu świadczą wskaźniki.

W analizowanych strategiach rezultaty zostały przedstawione jako antycypowane stany osiągnięte w wyniki działania a w jednym przypadku jako korzyść wynikająca z podjęcia aktywności.

W strategii Chełmży, Nowej Soli, Radlina, Siedlec, Leszna, Rudy Śląskiej, Kielc, Rzeszowa, Wałbrzycha, rezultaty nie zostały wprost określone. W strategii gminy Brzeszcze określono rezultaty jakie powinno się uzyskać realizując poszczególne działania i tak np. jest to pełniejsza informacja i łatwiejszy dostęp do zasobów, spójność systemu, możliwość pozyskiwania środków z funduszy europejskich, zwiększenie aktywności, wzmocnienie postaw społecznych, ograniczenie zjawiska wykluczenia, poprawa oferty edukacyjnej, podobne rezultaty określono w strategii rozwiązywania problemów społecznych w Lubartowie. W Koźminku opracowano wskaźniki, które będą podlegały ocenie, a na tej podstawie będą formułowane wnioski o osiąganiu rezultatów. W dokumencie strategicznym miasta Konin rezultaty określono w następujący sposób:

- 1 Stała partnerska współpraca władz miasta z organizacjami pozarządowymi w zakresie rozwiązywania problemów społecznych.
2. Poprawa jakości życia mieszkańców w związku ze ścisłą współpracą samorządu lokalnego z organizacjami pozarządowymi.
3. Lepsza jakość wykonywanych usług oraz bardziej efektywne wydawanie środków publicznych przez organizacje pozarządowe.
4. Spójne działania samorządu lokalnego i organizacji pozarządowych w szybkim reagowaniu i rozwiązywaniu problemów społecznych.
5. Sprawna komunikacja społeczna.
6. Jasne reguły współpracy i wsparcia

Strategia Brzegu w zakresie bezrobocia tak określa rezultaty: zwiększenie liczby miejsc pracy, stworzeniem warunków do zdobycia doświadczenia zawodowego dla absolwentów, aktywizacją bezrobotnych. W strategii rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Szczecina bardzo szczegółowo określono rezultaty działań zaplanowanych w ramach prac paneli tematycznych. Np. w przypadku przemocy w rodzinie rezultaty określona jako zwiększenie skuteczności działań wyspecjalizowanych instytucji w zakresie interwencji kryzysowej, wzrost poczucia bezpieczeństwa ofiar przemocy, zmniejszenie liczby dramatów rodzinnych wynikających z występującego w rodzinie zjawiska przemocy, w przypadku panelu zajmującego się problemem osób niepełnosprawnych rezultaty to przedłużający się okres funkcjonowania w środowisku naturalnym osób niepełnosprawnych i w podeszłym wieku, zmiana niekorzystnych, funkcjonujących obecnie, stereotypów dotyczących osób niepełnosprawnych, ze szczególnym uwzględnieniem zmiany postawy wobec osób psychicznie chorych, widoczny wzrost uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym Szczecina osób niepełnosprawnych, zwiększenie liczby dzieci i młodzieży niepełnosprawnej kontynuującej naukę w szkołach średnich oraz wyższych, wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród osób starszych i niepełnosprawnych, zwiększenie efektywności działań pomocy społecznej w zakresie zaspokojenia potrzeb osób niepełnosprawnych i w podeszłym wieku. Poziom osiągnięcia rezultatów mierzy się w oparciu o zaplanowane wskaźniki.

Produkt to bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami: np. liczba osób, które wzięły udział w szkoleniu, liczba udzielonych porad;

Rezultat to bezpośredni wpływ uzyskanego produktu na otoczenie np.. mniejsza liczba bezrobotnych, więcej osób aktywnych zawodowo;

Oddziaływanie to długofalowe konsekwencje osiągniętego produktu – np. wzrost aspiracji

edukacyjnych, zmiana postawy wobec własnej przyszłości.

Poniżej wymieniam rezultaty na jakie zostały zorientowane strategie: zabezpieczenie podstawowych potrzeb bytowych rodzin ubogich, ograniczenie niedożywienia wśród dzieci, młodzieży i dorosłych w rodzinach ubogich, zapobieganie marginalizacji i alienacji dzieci rodziców dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, zagwarantowanie dostępności usług opiekuńczych wszystkim osobom potrzebującym, zwiększenie efektywności i atrakcyjności działań prowadzonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, zapewnienie dzieciom i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych uczestnictwa w wypoczynku, skoordynowanie pomocy socjalnej i poradniczej skierowanej do rodzin dysfunkcyjnych, upowszechnienie informacji o instytucjach i formach pomocy udzielanej ofiarom przemocy oraz ich rodzinom, mobilizowanie osób, korzystających ze świadczeń społecznych i ich rodzin do podejmowania działań zmierzających do rozwiązania występujących problemów alkoholowych, zwiększenie skuteczności działań podejmowanych przez instytucje zajmujące się problematyką uzależnień, zwiększenie dostępności i skuteczności zorganizowanych form pomocy psychologicznej i socjologicznej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci z rodzin alkoholowych, upowszechnienie nowoczesnych programów profilaktycznych i metod kształcenia postaw, służących zdrowemu i trzeźwemu życiu, podniesienie poziomu świadomości społecznej w zakresie zagrożeń uzależnieniami, wypracowanie środowiskowego systemu rozwiązywania problemów alkoholowych, Obniżenie poziomu bezrobocia wśród osób z grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem społecznym, objętych pomocą społeczną. umożliwienie osobom bezrobotnym uzyskania kompleksowych informacji o ofertach pracy, wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach oraz pomocy socjalnej, reintegracja społeczna i zawodowa zmarginalizowanych środowisk. zmniejszenie skali marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych, podniesienie poziomu usług świadczonych w instytucjach pomocy społecznej, rozszerzenie oferty działań pomocowych dla osób starszych, wyzwolenie u osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym dążenia do zmiany trudnej sytuacji życiowej oraz rozwiązywania własnych problemów poprzez działalność w grupie samopomocowej, aktywizacja i integracja społeczności lokalnych w kierunku stworzenia solidaryzmu społecznego, zrównoważenie szans edukacyjnych dzieci z rodzin wielodzietnych i w trudnej sytuacji materialnej, stworzenie warunków do edukacji osób niepełnosprawnych (likwidacja barier architektonicznych, informacyjnych, komunikacyjnych, społecznych i psychologicznych), umożliwienie rodzinom dzieci niepełnosprawnych realizowania różnych form wspomaganie

rozwoju dziecka, zapewnienie dzieciom niepełnosprawnym warunków rozwoju oraz przygotowanie ich do uczestnictwa w procesie edukacji z uwzględnieniem indywidualnego potencjału i możliwości, poprawa jakości zajęć edukacyjnych w oddziałach integracyjnych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, wzrost świadomości społecznej w zakresie oświaty zdrowotnej, wzrost świadomości rodziców w zakresie pełnienia funkcji rodzicielskich, zwiększenie udziału osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w edukacji szkolnej, wydarzeniach artystycznych, kulturalnych i sportowych na terenie miasta, sprawna wymiana informacji pomiędzy instytucjami, pomocowymi umożliwiającą koordynację działań kierowanych do osób (rodzin) z grup szczególnego ryzyka oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym, wzrost kompetencji osób świadczących pomoc osobom z grup szczególnego ryzyka oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym., wzrost poziomu świadczonych usług z zakresu pomocy społecznej, poprawa dostępności i jakości pracy socjalnej, zwiększenie dostępności do praw i usług mieszkańców miasta, znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, wzrost zaangażowania partnerów społecznych w tworzenie i realizację programów środowiskowych na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, łatwiejszy dostęp do informacji o ofercie wsparcia i możliwościach uzyskania pomocy, efektywna wymiana informacji pomiędzy poszczególnymi instytucjami pomocowymi. zwiększenie spójności działań instytucji pomocowych z wizją rozwoju społecznego gminy, zwiększenie aktywności społecznej i roli organizacji pozarządowych w obszarze pomocy społecznej, wzmocnienie postaw asertywnych młodzieży, zahamowanie wzrostu liczby dzieci przebywających w różnych formach opieki poza rodziną, zapobieganie wykluczeniu społecznemu pełnoletnich wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych, odbudowa prawidłowych relacji w rodzinach dotkniętych przemocą.

W przypadku strategii w której rezultat utożsamiono z korzyścią, przedstawiają się one następująco: poprawa życia społecznego-stosunków społecznych, budowanie silnych więzi rodzinnych, świadome uczestnictwo w życiu społecznym, wyższy poziom moralny, intelektualny samorealizacja jednostki, brak wykluczenia, szybki przepływ informacji, dobry przepływ informacji, szybka reakcja na problem, partnerstwo w działaniu, dobra organizacja-wzrost aktywności, wymiana doświadczeń, wyższa efektywność działań, współodpowiedzialność, dobrze zorganizowane spotkania, chęć podejmowania wspólnych działań, wrażliwość społeczna, wysoka inicjatywa, integracja międzypokoleniowa, ograniczenie zjawisk patologicznych.

Analizując strategie rozwiązywania problemów społecznych pod kątem mierników i wskaźników należy stwierdzić że na 15 badanych w dziewięciu nie zostały określone wskaźniki i mierniki. Tam gdzie zostały określone przedstawiały się następująco: Liczba porad, liczba beneficjentów, liczba uczestników, liczba uczestników, liczba świadczeniobiorców, liczba utworzonych spółdzielni; liczba członków spółdzielni liczba osób objętych pomocą MOPR z powodu bezdomności, liczba osób objętych pomocą MOPR z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z Zakładu Karnego, liczba instytucji i organizacji pozarządowych świadczących pomoc na rzecz osób bezdomnych i innych zagrożonych wykluczeniem społecznym, liczba osób bezdomnych przebywających w noclegowni oraz korzystających z gorącego posiłku liczba bezpłatnych kąpeli i usług pralniczych, liczba osób korzystających z bezpłatnych usług pralniczych, środki finansowe wydatkowane przez miasto Siedlce na rzecz osób bezdomnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, liczba osób objętych Indywidualnym Programem Wychodzenia z Bezdomności, liczba osób skierowanych przez MOPR do Centrum Integracji Społecznej, liczba osób kończących Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego liczba osób bezdomnych i opuszczających Zakład Karny uczestniczących w pracach społecznie użytecznych liczba osób posiadających status uchodźcy korzystających z pomocy MOPR z powodu trudności w integracji, liczba programów/projektów obejmujących pomocą osoby wykluczone bądź zagrożone wykluczeniem społecznym oraz wysokość pozyskanych na ten cel środków ze źródeł zewnętrznych, plan Funduszu Pracy na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, w tym prace społecznie użyteczne, liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP, w szczególności długotrwale bezrobotnych w danym okresie czasu, liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP, które w danym czasie uzyskały zatrudnienie, liczba rodzin i osób korzystających z pomocy MOPR z powodu bezrobocia, liczba pracowników MOPR oraz PUP uczestniczących w danym okresie w szkoleniach z zakresu rynku pracy i pomocy osobom bezrobotnym, liczba osób skierowanych do prac społecznie użytecznych – MOPR, liczba instytucji, w których realizowane są prace społecznie użyteczne, liczba i ogólna kwota zasiłków okresowych wypłacanych przez PUP osobom bezrobotnym, liczba organizacji, które przyznają pomoc rzeczową osobom bezrobotnym, liczba bezpłatnych kursów aktywnego poszukiwania pracy oraz liczba osób, które ukończyły kurs, liczba oferowanych szkoleń doskonalenia zawodowego oraz liczba osób, które ukończyły szkolenie (przyuczenie, przekwalifikowanie, podwyższenie kwalifikacji zawodowych) liczba osób skierowanych na staż absolwencki , liczba osób skierowanych do prac interwencyjnych ,

liczba osób skierowanych do robót publicznych liczba i ogólna kwota pożyczek dla bezrobotnych na sfinansowanie kosztów szkolenia, liczba osób, którym przyznano środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej i ogólna kwota tych środków, liczba pracodawców, którzy skorzystali ze środków na refundację kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowisk pracy i ogólna kwota przyznanych środków, liczba ofert pracy zgłoszonych przez pracodawców do PUP, liczba zorganizowanych giełd pracy, efektywność wykorzystania pozyskanych miejsc pracy, liczba osób, które skorzystały z usług poradnictwa zawodowego (porad indywidualnych i grupowych) oraz informacji zawodowych, liczba zorganizowanych miejsc przygotowania zawodowego oraz osób, które po zakończeniu programu podjęły pracę, projekty realizowane na rzecz osób bezrobotnych, liczba projektów tworzonych celem pozyskania dotacji z funduszy strukturalnych i programów specjalnych na rzecz osób bezrobotnych, dostęp do diagnostyki i rehabilitacji w ramach wczesnej interwencji, do edukacji integracyjnej na poziomie przedszkolnym i szkolnictwa podstawowego, liczba grup samopomocowych oraz ich członków, liczba osób z zaburzeniami psychicznymi korzystająca z mieszkań chronionych, liczba osób korzystająca ze środków PFRON na dofinansowanie do turnusów rehabilitacyjnych, likwidacji barier architektonicznych, barier w komunikowaniu się, łączna kwota dotacji, liczba wniosków złożonych przez różne podmioty do MOPR o dofinansowanie organizacji imprez na rzecz osób niepełnosprawnych, liczba osób uczestniczących w zajęciach Środowiskowego Domu Samopomocy oraz liczba osób oczekujących, liczba orzeczeń wydanych dzieciom i osobom dorosłym przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Stopniu Niepełnosprawności, liczba osób korzystających z wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, liczba osób uczestniczących w zajęciach Warsztatu Terapii Zajęciowej, Zakładu Aktywności Zawodowej, liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi świadczonych przez pracowników MOPR w miejscu zamieszkania, liczba godzin realizowanych w ramach specjalistycznych usług opiekuńczych, liczba projektów tworzonych celem pozyskania dotacji z funduszy strukturalnych i programów specjalnych na rzecz osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych, liczba lokali socjalnych przyznanych rodzinom o niskich dochodach, liczba rodzin oczekujących na lokale socjalne, liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego, liczba dzieci uczęszczających na zajęcia do placówek opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego, liczba dzieci, które otrzymują w szkole bezpłatny posiłek, łączna kwota wydatkowana na dożywanie, liczba rodzin i osób objętych pomocą MOPR z powodu ubóstwa, liczba rodzin i osób objętych pomocą MOPR z powodu potrzeby

ochrony macierzyństwa, w tym wielodzietności, liczba rodzin i osób objętych pomocą MOPR z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, liczba osób objętych pomocą MOPR z powodu braku umiejętności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu placówki opiekuńczo – wychowawczej, liczba zawartych kontraktów socjalnych, liczba rodzin objętych pomocą w formie pracy socjalnej, liczba rodzin objętych pomocą fakultatywną w formie zasiłków celowych przyznawanych m.in. na wyżywienie, zakup opału, leków, odzieży oraz ogólna kwota wydatkowana na ten cel, liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej, udział ludności ubogiej, korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej wśród ogółu ludności zamieszkałej na terenie miasta, liczba projektów tworzonych celem pozyskania dotacji z funduszy strukturalnych i programów specjalnych na rzecz pomocy rodzinie i dzieciom, liczba wolontariuszy wspierających instytucje i organizacje pozarządowe działające w sferze pomocy społecznej, liczba zorganizowanych spotkań organizacji pozarządowych i przedstawicieli samorządu terytorialnego, liczba rodzin zastępczych oraz dzieci objętych tą formą opieki, liczba placówek organizujących opiekę zastępczą dzieciom i młodzieży na terenie miasta oraz łączna liczba dzieci przebywających w tych placówkach, Liczba ofiar przemocy w rodzinie, które skorzystały z pomocy pracowników Działu Interwencji Kryzysowej MOPR, liczba sprawców przemocy w rodzinie, którzy skorzystali z pomocy MOPR, liczba sporządzonych „Niebieskich Kart”, oddane do użytku obiekty sportowe i rekreacyjno – kulturalne, liczba kół zainteresowań działających przy szkołach oraz liczba dzieci uczęszczających na te zajęcia, liczba dzieci i młodzieży objętej działaniami edukacyjnymi w zakresie współczesnych zagrożeń, w tym profilaktyki uzależnień od narkotyków i alkoholu, liczba osób przebywających w Domu Pomocy Społecznej, liczba organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej na terenie miasta, liczba partnerstw zawartych celem realizacji projektów / programów w obszarze pomocy społecznej.

W jednej z badanych strategii znalazły się następująco określone wskaźniki:

Wskaźnik ubóstwa - liczba osób w społeczności lokalnej korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w relacji do liczby mieszkańców.

Wskaźnik bezrobocia – stosunek liczby bezrobotnych do liczby całej ludności w wieku produkcyjnym Wśród ludności w wieku produkcyjnym oprócz osób aktywnych zawodowo znajdują się także osoby biernie zawodowo (renciści, osoby uczące się, pozostające na utrzymaniu innych członków gospodarstwa domowego, osoby nie mające pracy i nie zarejestrowane w Urzędzie Pracy). Wskaźnik ten jest obliczany najczęściej dla gminy.

Wskaźnik interwencji socjalnej – relacja liczby członków rodzin osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na terenie gminy (niezależnie od rodzaju i źródła finansowania), do ogólnej liczby mieszkańców tej gminy.

Wskaźnik obciążenia demograficznego - ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

W jednej ze strategii rozwiązywania problemów społecznych opracowanej dla miasta powyżej stu tysięcy mieszkańców zawarto dwa rodzaje wskaźników a mianowicie:

wskaźniki rezultatu analizowane w okresach półrocznych

wskaźnik oddziaływań analizowane w okresach rocznych.

Do wskaźników rezultatu zaliczona została: liczba funkcjonujących w mieście środowiskowych form i placówek wsparcia dziennego w tym specjalistycznych, liczba rodzin korzystających ze specjalistycznych form wsparcia (poradnictwa rodzinnego, terapii rodzinnej itp.), liczba osób korzystających z ośrodków wsparcia dla dzieci i rodzin, liczba miejsc w rodzinnych formach opiekuńczo wychowawczych (rodzinach zastępczych i placówkach rodzinnych), liczba dzieci korzystających z placówek wsparcia dziennego i żłobków, standardy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych (wskaźnik opisowy), liczba osób, którym udzielono skutecznej pomocy psychologicznej, liczba osób korzystających z pomocy psychologicznej i różnych form terapii, liczba osób, które w wyniku podjętych działań przezwyciężyły problemy uzależnień, liczba osób uczestniczących w Gminnym Programie Profilaktyki i Przeciwdziałania Alkoholizmowi oraz Programie Przeciwdziałania Narkomanii, którym przywrócono zdolność uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, liczba placówek wsparcia i ośrodków świadczących usługi pomocy społecznej interwencji kryzysowej, terapii i poradnictwa w zakresie problemów uzależnień i przemocy, liczba funkcjonujących ośrodków wsparcia, liczba inicjatyw podjętych przez organizacje i instytucje w zakresie integracji społecznej seniorów, liczba osób korzystających z ośrodków wsparcia i realizowanych programów, liczba osób niepełnosprawnych korzystających ze zorganizowanych środowiskowych form wsparcia (w tym ZAZ, WTZ, ŚDS), poziom przystosowania instytucji użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych z różnymi dysfunkcjami (rezultat miękkiej, opisowy), liczba działających grup samopomocowych dla osób niepełnosprawnych i w podeszłym, liczba osób zagrożonych wykluczeniem społ. w rozumieniu przepisów o zatrudnieniu socjalnym. Itp.

Zaś wskaźnik oddziaływania odnosił się do rezultatów z lat poprzedzających i zestawiał je z bieżącymi osiągnięciami np. liczba postanowień Sądu Rodzinnego o ograniczeniu lub

pozbawieniu praw rodzicielskich w stosunku do roku bazowego i roku poprzedzającego. Wartość wypłacanych niepełnosprawnym zasiłków stałych w stosunku do roku bazowego i roku poprzedzającego, Wartość świadczeń fakultatywnych (zasiłków okresowych i celowych) wypłaconych przez MOPR w stosunku do roku bazowego i roku poprzedzającego. itp.

6.8. Źródła finansowania strategii

Realizacja poszczególnych celów operacyjnych jest możliwa w zależności od posiadania w budżetach środków finansowych. Realizując różnorodne cele, wiele jednostek będzie zaangażowanych w ich finansowanie. Mając na uwadze cele, środki pochodzą lub będą pochodziły z budżetu gminy lub miasta oraz jednostek im podległych, z powiatowego urzędu pracy, od organizacji pozarządowych, z Unii Europejskiej, z darowizn i dotacji, oraz w ramach środków z PPWOW. W poszczególnych strategiach określono potencjalne źródła pochodzenia środków na realizację celów strategicznych ze źródeł krajowych rozdysponowanych przez organy administracji rządowej i samorządowej, kontraktu wojewódzkiego, będącego umową między rządem a władzami samorządowymi, w ramach której województwa otrzymują fundusze na realizację inwestycji z zakresu infrastruktury drogowej, systemu ochrony zdrowia, bazy oświatowo-wychowawczej, infrastruktury sportowej, turystyczno wypoczynkowej, kulturalnej, od sponsorów i beneficjentów.

Ze źródeł unijnych, przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). Projekty współfinansowane z EFS mogą być realizowane w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL) oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR), który jest również współfinansowany z EFRR.

W innym przypadku finansowanie strategii oparto o następujący podział środków:

1. środki finansowe pochodzące z budżetu gminy w zakresie finansowania zadań własnych gminy, w zakresie pomocy społecznej oraz w innych obszarach ujętych w strategii.
2. Środki pochodzące z budżetu państwa na zadania zlecone gminie przez administrację rządową.
3. Środki finansowe i rzeczowe pochodzące ze źródeł organizacji pozarządowych.
4. Europejski Fundusz Społeczny (EFS) poprzez działania zapisane w Sektorowym

Programie Operacyjnym Rozwój Zasobów Ludzkich oraz Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 - 2013.

5. Środki pochodzące ze Starostwa Powiatowego.
6. Środki finansowe innych jednostek samorządu terytorialnego i instytucji.
7. Fundusze inwestorów prywatnych .

W wyniku analizy strategii rozwiązywania problemów społecznych w części dotyczącej finansowania należy stwierdzić, iż jest to najłabsze ogniwo dokumentu. W 60% badanych strategii brak odniesienia do powyższej kwestii a w pozostałych jest to bardzo enigmatyczna informacja. Ostrożność samorządów w szacowaniu środków ma zapewne wiele przyczyn. Jedną z nich jest niepewność, co do przewidywanych dochodów i ewentualnych zmian przepisów dotyczących kompetencji. Planowanie wydatków na zadania w dłuższej perspektywie, jest wyzwaniem, bowiem wymaga nowego, zadaniowego podejścia do budżetu. Pamiętać należy, że obowiązująca ustawa o finansach publicznych, określa precyzyjnie tzw. rok budżetowy od 1 stycznia do 31 grudnia danego roku. Każdy samorząd skupi uwagę na należytych zaplanowaniu i wykorzystaniu środków ujętych w rocznej uchwale budżetowej gdyż jest to przedmiot oceny rady gminy oraz kontroli Regionalnej Izby Obrachunkowej.

Zatem nasuwa się wniosek, że realizacja celów głównych, strategicznych i szczegółowych może zostać zachwiana z tego właśnie powodu.

6.9 monitoring , ewaluacja, aktualizacja strategii

Proces ewaluacji Strategii polega na dokonywaniu oceny stopnia oddziaływania pomocy w odniesieniu do postawionych jej celów oraz na analizie jej wpływu na postawione problemy. Ewaluacja to ocena efektywności świadczonych usług i stopnia osiągniętych rezultatów, to ocena długoterminowych efektów. Ewaluacja powinna sprzyjać rozwojowi instytucji pomocy społecznej i projektów, które są w niej realizowane; przyczyniać się do wzrostu skuteczności działań i odpowiedzialności osób, które te działania realizują; pomóc odpowiedzieć na pytanie: czy kierunki działań Strategii są właściwe i wystarczające; przyczyniać się do promocji powiatu i gmin.

Ewaluacja jest działalnością z natury normatywna, gdyż z jednej strony wykorzystuje się w niej istniejące normy, z drugiej zaś w jej wyniku mogą pojawić się propozycje wprowadzania nowych norm i procedur. Jest także działalnością instrumentalną, ponieważ jej podstawowym celem jest dostarczenie podmiotom polityki społecznej praktycznej wiedzy

potrzebnej przy podejmowaniu decyzji.

Generalnie ewaluacja strategii winna polegać na określeniu rezultatów otrzymanych w wyniku realizacji zaprojektowanych działań. Chodzi tutaj zarówno o rezultaty pożądane, jak i niepożądane, przejściowe bądź stałe, natychmiastowe lub przyszłe. Rezultaty te określamy na podstawie dokumentów, danych obiektywnych i subiektywnych. Możemy powiedzieć, iż ewaluacja to dokonanie bilansu zakończonych działań realizowanych w ramach konkretnego projektu, choć oczywiście może ona być prowadzona w trakcie jego trwania, w zależności od tego, czy stosujemy ewaluację korygującą czy podsumowującą i jakiego przedsięwzięcia dotyczy ewaluacja.

W strategiach na podstawie których powstała niniejsza ekspertyza, procesowi ewaluacji, monitoringu i aktualizacji działań również nie poświęcono szczególnie dużo miejsca. Oczywiście w badanych dokumentach znalazło się wiele określeń definiujących zagadnienie natomiast nie określono w zdecydowanej większości, technik i narzędzi za pomocą których monitoring i ewaluacja mogłyby się odbyć.

W nielicznych analizowanych strategiach wskazano jak i przez kogo będzie prowadzona ewaluacja. W strategii Chełmży i Wałbrzychu ewaluację wraz z monitoringiem i sprawozdawczością systematycznie prowadzić będzie Zespół ds. Wdrażania Strategii oraz realizatorzy poszczególnych projektów, narzędzi jednak nie opracowano.

W strategii gminy Brzeszcze, Lubartów, Koźminek, ewaluacja będzie się odbywała na podstawie analizy sprawozdań, Proponuje się, aby szczegółowe opracowanie ewaluacji wraz z jej wskaźnikami było zawarte w poszczególnych projektach, opracowanych i realizowanych w ramach Strategii. W tym Brzeszcze określiło że Konwent Strategiczny, raz na pół roku będzie się spotykał w celu ewaluacji realizacji strategii. A ewaluacja będzie miała charakter korygujący oraz podsumowujący. W Siedlcach Podstawowym instrumentem warunkującym koordynację działań będzie prowadzona coroczna ocena wdrażania Strategii. W Koninie Monitorowanie realizacji zadań odbywać się będzie poprzez:

1. Coroczną sprawozdawczość z wykonania zadań oraz ich analizę.
2. Opracowywanie projektów rozwiązywania problemów społecznych, ich wdrażanie w życie.
3. Udział w konkursach organizowanych przez różne podmioty o tematyce związanej z celami strategicznymi i wyznaczonymi zadaniami, w celu generowania środków finansowych na ich realizację.

W Kielcach monitoring i ewaluacja będzie się odbywać w oparciu o Raporty cząstkowe (jednostki organizacyjne gminy) weryfikację danych, aktualizację strategii, raporty

ewaluacyjne. W Szczecinie natomiast wskaźniki monitoringu przybiorą charakter wskaźnika rezultatu i wskaźnika oddziaływania.

W strategiach w których przewidziano monitoring i ewaluację jako element zarządzania strategią, będzie on polegał na systematycznym gromadzeniu i przetwarzaniu informacji na temat przebiegu zapisanych w dokumencie działań. Ma to zapewnić odpowiednio wczesne reagowanie na pojawienie się czynników zakłócających realizację strategii. Monitoring realizacji Strategii umożliwi ponadto obserwację stanu zaawansowania wdrażanych programów/projektów oraz ocenę zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za ich realizację. Źródłami informacji statystycznej, gromadzonej na potrzeby monitorowania, będą: dane GUS na poziomie miasta, informacje otrzymane od instytucji i organizacji, grup środowiskowych biorących udział w programach/projektach związanych z realizacją poszczególnych celów Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych. Monitoring będzie prowadzony w sposób ciągły, na wszystkich etapach prowadzonych działań, w trakcie ich podejmowania. Z założenia ma on być sprawdzeniem zgodności przebiegu programów/projektów z przyjętym zapisami strategicznymi. Organem czuwającym nad skutecznością przebiegu procesów zostanie Zespół Wdrażający Strategię.

Zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne gminy czy miasta powodują, iż konieczne staje się modyfikowanie zapisów zawartych w części operacyjnej strategii. Prowadzenie monitoringu może wykazać konieczność aktualizacji zapisów. Uaktualnienie zapisów strategii odbywać się będzie na podstawie danych ze sprawozdań sporządzanych przez właściwe podmioty realizujące zadania w zakresie polityki społecznej. Dla takich przeglądów aktualizacyjnych wyznaczono terminy co pół roku, co dwa lata.

W wyniku monitoringu Strategii, zostaną opracowane poszczególne elementy Strategii, które wymagają aktualizacji, a także dokonania weryfikacji poszczególnych celów strategicznych, operacyjnych oraz zadań realizacyjnych. W strategiach, w których został zawarty element dotyczący aktualizacji strategii opiera się on na harmonogramie, preliminarzu oraz ocenie efektu końcowego i jego promocji.

W strategii dla Radlina, Brzegu, Nowej Soli, Leszna, Rudy Śląskiej, Rzeszowa nie zawarto informacji o narzędziach i przebiegu ewaluacji i monitoringu.

8.Podsumowanie

Konieczność sprostania wyzwaniom XXI wieku wymaga aby podejmowane przez samorząd lokalny działania na rzecz regionu i jego mieszkańców miały charakter kompleksowy i zrównoważony. Dynamika życia społecznego stawia przed samorządem stale nowe wyzwania, które są konsekwencją pełnienia wielu różnych ról społecznych oraz uczestnictwa mieszkańców w wielu procesach społecznych.

Należy mieć nadzieję, że gminne strategie rozwiązywania problemów społecznych przyczynią się do poprawy sytuacji mieszkańców naszego kraju. Każdy obywatel powinien upatrywać w rozwiązaniach strategicznych szansy dla siebie. Podejmowane w ramach strategii rozwiązywania problemów społecznych działania pomogą wyeliminować ograniczenia, będą skłaniały do budowania lokalnych koalicji i partnerstw.

Największym osiągnięciem działania o charakterze strategicznym jest stosowanie w praktyce idei pomocniczości oraz dążenie do urzeczywistnienia idei społeczeństwa obywatelskiego.

Strategia po części wyraża antycypowany stan do jakiego usilnie dążą samorzady, aby mieszkańcom żyło się lepiej. Wnikliwe rozpoznanie, precyzyjne i wiarygodne oszacowanie nie zawsze są gwarancją sukcesu. Mając powyższe na uwadze pokuszę się o sformułowanie wniosku dotyczącego możliwości wykorzystania strategii do faktycznego rozwiązania problemów społecznych a będzie on brzmiał następująco: Konieczne jest zinwentaryzowanie potrzeb i problemów, niezbędne jest określenie kierunków strategicznych i celów aby móc podejmować działania dla zapewnienia mieszkańcom odpowiednich warunków życia. Osiągnięcie tego stanu jednak bardzo często jest uzależnione od możliwości finansowych samorządów oraz budżetu centralnego. Poważnym zagrożeniem dla realizacji strategii są niekorzystne a niemożliwe do przewidzenia sytuacje, które powodują konieczność alokacji środków, a to może w dłuższej perspektywie czasu zakłócić tok zaplanowanych działań. Niekorzystne sytuacje mogą też wpłynąć na zmianę priorytetów działań. Do takich nadzwyczajnych niekorzystnych sytuacji mogą należeć zdarzenia losowe i klęski żywiołowe. I mam wrażenie że właśnie w takich sytuacjach, przydaje się wiedza o zasobach, możliwościach, zagrożeniach, słabych i mocnych stronach miasta czy gminy. Nie bez znaczenia dla stabilności strategii rozwiązywania problemów społecznych jest polityka, na szczeblu gminy czy miasta wyrażająca się np. wyborami, które odbywają się raz na cztery lata i tak naprawdę nie można mieć pewności, że raz przyjęta linia działania nie zostanie zmieniona.

Na koniec muszę też stwierdzić, iż analiza gminnych i miejskich strategii rozwiązywania

problemów społecznych wybranych do dokonania niniejszej ekspertyzy uzmysłowiła mi jak wielki potencjał możliwości i sił drzemie w ludziach, bez względu na to gdzie mieszkają, jakie środowiska reprezentują. Ale też praca nad tym opracowaniem pokazała jak wiele jeszcze jest do zrobienia abyśmy mogli czuć się w pełni odpowiedzialnym społeczeństwem.

Słowniczek wykorzystanych pojęć i terminów

Analiza SWOT: analiza strategiczna SWOT pozwala na zbadanie i przeprowadzenie całościowej oceny zdolności do działania w konkretnym otoczeniu. Oznacza: mocne strony (Strength), słabe strony (Weaknesses), szanse (Opportunities), zagrożenia (Threats). W analizie SWOT punktem wyjścia jest ocena własnych, wewnętrznych możliwości, ograniczeń (słabych i mocnych stron), które następnie konfrontuje się z oceną zewnętrznych możliwości wykorzystania pojawiających się szans oraz minimalizacji skutków ewentualnych zagrożeń.

centra integracji społecznej – prowadzone przez samorząd lub organizacje pozarządowe placówki realizujące programy readaptacji dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,

zatrudnienie wspierane – subsydiowane ze środków Funduszu Pracy zatrudnienie uczestników programu reintegracji w centrum integracji społecznej,

spółdzielnia socjalna – spółdzielnia utworzona na preferencyjnych warunkach przez osoby (minimum pięć osób) zagrożone wykluczeniem społecznym.

Instrumenty rynku pracy - to działania finansowane i realizowane przez powiatowy urząd pracy, wspierające usługi świadczone na rynku pracy takie jak np. finansowanie kosztów przejazdu do pracodawcy, finansowanie kosztów zakwaterowania w miejscu pracy, dofinansowanie wyposażenia miejsca pracy, refundowanie kosztów poniesionych z tytułu opłaconych składek na ubezpieczenia społeczne itp. Do instrumentów rynku pracy zalicza się także prace interwencyjne i roboty publiczne (refundację pracodawcy lub organizatorowi części kosztów zatrudnienia) oraz prace społecznie użyteczne.

Interwencja kryzysowa - zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejścia reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej - regionalne ośrodki polityki społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej, domy pomocy społecznej placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, placówki opiekuńczo wychowawcze, ośrodki adopcyjno-opiekuńcze, ośrodki wsparcia i ośrodki interwencji kryzysowej.

Kontrakt socjalny - pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji osoby lub rodziny.

Misja - precyzyjne wyrażenie dalekosiężnych zamierzeń i aspiracji, stanowi fundamentalny, czasami nieosiągalny, a jednocześnie unikatowy stan przyszły, do którego dana organizacja dąży, aby sprostać wyzwaniom. Misja organizacji (wg K. Obłój) nabiera strategicznego znaczenia, gdy spełnia trzy wymogi: oznacza kierunek i dotyczy przyszłości, wyraża marzenia i wyzwania, które stają się udziałem społeczności, a proces jej realizacji jest wiarygodny.

Niepełnosprawność:

a/ **w stopniu lekkim** dotyczy osoby o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne,

b/ **w stopniu umiarkowanym** dotyczy osoby z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolnej do pracy albo zdolnej do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych,

c/ **w stopniu znacznym** dotyczy osoby z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolnej do pracy albo zdolnej do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym - osoby bezrobotne pozostające bez pracy

powyżej 12 miesięcy, alkoholicy i narkomani poddający się procesowi leczenia, bezdomni, osoby opuszczające zakłady karne, uchodźcy z problemami z integracją ze społeczeństwem, młodzież wychowująca się w placówkach opiekuńczo wychowawczych i rodzinach zastępczych, osoby w wieku 15-24 lat sprawiające trudności wychowawcze.

Praca socjalna - Według definicji Rady Europy Praca socjalna jest to specyficzna działalność profesjonalna, której zadaniem jest ułatwienie wzajemnego przystosowania się jednostek, grup, środowiska społecznego w którym żyją oraz rozwijanie poczucia własnej wartości indywidualnej przez wykorzystanie możliwości tkwiących w ludziach, w stosunkach interpersonalnych oraz zasadach udostępnionych przez społeczeństwo.

Polityka społeczna - działalność państwa i innych organizacji w dziedzinie kształtowania warunków życia i pracy ludności oraz stosunków społecznych, mająca na celu m. in. zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego, zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu i zapewnienie ładu społecznego. Polityka społeczna, rozumiana jest także jako działalność (w przeciwieństwie do polityki społecznej jako dziedziny naukowej), służąca rozwiązywaniu kwestii socjalnych. Ma zatem na celu kształtowanie warunków życia ludności oraz stosunków międzyludzkich, zwłaszcza w środowisku zamieszkania

Pomoc społeczna - instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organa administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadach partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Projekt realizacyjny - zestaw szczegółowo opisanych konkretnych działań odwołujących się do celów operacyjnych. Projekt wskazuje konieczne dla podjęcia tych działań środki (w tym w pierwszej kolejności środki finansowe ze wskazaniem ich źródeł), określa czas trwania (realizacji) projektu oraz jego zasięg, wskazuje instytucje odpowiedzialne za jego realizację, proponuje zestaw wskaźników pozwalających ocenić postępy realizacji projektu.

Projekt socjalny - to interdyscyplinarne przedsięwzięcie prowadzące do osiągnięcia zaplanowanego celu zgodnie z określoną specyfikacją, przy użyciu określonych zasobów, tj.

czasu, zespołu, budżetu. Rezultatem projektu jest przewidywalna zmiana. Charakteryzuje się innowacyjnością, jest sekwencją powiązanych ze sobą działań, które są ukierunkowane na osiągnięcie precyzyjnie zdefiniowanego celu.

Publiczne służby zatrudnienia - organy zatrudnienia (minister właściwy do spraw pracy, wojewodowie, marszałkowie województw i starostowie) wraz z powiatowymi i wojewódzkimi urzędami pracy, urzędem obsługującym ministra właściwego do spraw pracy oraz urzędami wojewódzkimi, realizującymi zadania określone ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Rehabilitacja - (zgodnie z nomenklaturą stosowaną przez ONZ, honorowaną przez Polskę w karcie praw osób niepełnosprawnych): proces, którego celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym osiągnięcie i utrzymanie optymalnego poziomu funkcjonowania fizycznego, narządów zmysłów, intelektualnego, psychicznego i/lub społecznego, m.in. poprzez dostarczanie urządzeń umożliwiających im większą niezależność. Rehabilitacja może obejmować działania zmierzające do odtworzenia i/lub przywrócenia funkcji, kompensacji utraty lub braku funkcji, jak też kompensacji ograniczenia funkcjonalnego. Proces rehabilitacji nie obejmuje początkowej opieki medycznej, natomiast w jej zakres wchodzi szerokie spektrum działań, poczynając od rehabilitacji podstawowej i ogólnej, a kończąc na rehabilitacji nastawionej na realizację ściśle określonego celu, na przykład rehabilitacji zawodowej.

Reintegracja społeczna i zawodowa - to działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej oraz pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu.

Rodzina (wg J. Szczepańskiego) - grupa społeczna złożona z osób połączonych stosunkiem małżeńskim i rodzicielskim. Są to dwa podstawowe stosunki decydujące o powstaniu i istnieniu rodziny: małżeństwo i pokrewieństwo. Pokrewieństwo może być rzeczywiste (między rodzicami i dziećmi własnymi) lub zastępcze (między rodzicami i dziećmi przybranymi). Pokrewieństwo zachodzi w linii wstępnej: rodzice, dziadkowie, pradiadkowie oraz linii zstępnej: wnukowie, prawnukowie itd. Jest to pokrewieństwo w linii prostej. Lecz do rodziny należą także krewni w linii bocznej (rodzeństwo, ciotki, wujowie, kuzynowie, itd.).

Rodzina w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej - osoby spokrewnione i niespokrewnione, pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące.

SMART – skrót od angielskich słów: **S**pecific - konkretne, szczegółowe, **M**easurable - mierzalne, **A**ffirmative - akceptowane, doceniane, **R**ealistic - realistyczne, **T**imeframed - określone w czasie.

Stopa bezrobocia - stosunek liczby bezrobotnych do liczby osób aktywnych zawodowo (do osób aktywnych zawodowo zaliczają się bezrobotni i pracujący).

Środowiskowe formy wsparcia – to otwarte formy organizacyjne, w tym jednostki organizacyjne pomocy społecznej, niestacjonarne, które działają w najbliższym otoczeniu osoby której świadczą pomoc, pomagając utrzymaniu się tej osoby w jej naturalnych warunkach życiowych i przeciwdziałając jej instytucjonalizacji.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej - inne, niż finansowe formy usług i pomocy określone w ustawie o pomocy społecznej np. poradnictwo specjalistyczne, udzielenie schronienia, posiłku, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pobyt w mieszkaniu chronionym, szkolenia i terapie, a przede wszystkim praca socjalna.

Usługi rynku pracy - pośrednictwo pracy, usługi sieci EURES, poradnictwo zawodowe i informacja zawodowa, pomoc w aktywnym poszukiwaniu pracy, itp.

Wskaźnik ubóstwa - liczba osób w społeczności lokalnej korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w relacji do liczby mieszkańców.

Wskaźnik bezrobocia – stosunek liczby bezrobotnych do liczby całej ludności w wieku produkcyjnym (17-65 lat mężczyźni i 17-60 lat kobiety). Wśród ludności w wieku produkcyjnym oprócz osób aktywnych zawodowo znajdują się także osoby bierne zawodowo (renciści, osoby uczące się, pozostające na utrzymaniu innych członków gospodarstwa domowego, osoby nie mające pracy i nie zarejestrowane w Urzędzie Pracy). Wskaźnik ten jest obliczany najczęściej dla gminy.

Wskaźnik interwencji socjalnej – relacja liczby członków rodzin osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na terenie gminy (niezależnie od rodzaju i źródła

finansowania), do ogólnej liczby mieszkańców tej gminy.

Wskaźnik obciążenia demograficznego - ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Wykluczenie społeczne - (w rozumieniu przepisów o zatrudnieniu socjalnym) to sytuacja uniemożliwiająca lub znacznie utrudniająca jednostce lub grupie zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób.

Efektywność - rozumiana jako wartość dodana relacji występujących pomiędzy osiągniętymi lub planowanymi celami, a poniesionymi nakładami, w szczególności osiągnana poprzez „zwiększenie wydajności” tj. maksymalizację realizacji celu przy wykorzystaniu posiadanych zasobów lub „oszczędzanie zasobów” wyrażające się w minimalizowaniu nakładów przy jednoczesnym maksymalizowaniu stopnia realizacji przyjętych założeń, co warunkuje racjonalne gospodarowanie posiadanymi środkami;

Skuteczność - określona jako synchronizacja pomiędzy osiągniętymi skutkami, będącymi następstwem podjętych działań, a założonymi wcześniej celami, przy czym miarą skutecznych określa się te inicjatywy, których skutki są tożsame z przyjętymi celami;

Elastyczność - gotowość do modyfikacji przyjętych kierunków działania w przypadku istotnych zmian zaobserwowanych w otaczającej rzeczywistości;

Spójność - rozumiana w kontekście harmonii z założeniami strategii oraz innych zatwierdzonych dokumentów porządkujących działania w obszarze pomocy społecznej – przyjęte cele i realizowane zadania nie powinny się wykluczać.

Diagnoza społeczna - jest to rozpoznanie przyczyn niepokojącego stanu danej jednostki oraz sił jednostki i jej najbliższego środowiska, na którym można oprzeć postępowanie przywracające stan pożądaný. Diagnoza ujawnia na ogół splot czynników decydujących

o niedostosowaniu, nędzy, patologii i innych przejawach trudnego położenia jednostki

Bibliografia

1. Kantowicz E., Olubińska A (red) Działanie społeczne w pracy socjalnej na progu XXI wieku AkApit Toruń 2003 r
2. Dubois B Krogsrut M, Praca socjalna Interart Warszawa 1996 r.
3. Garvin Ch, Seabury B Działania interpersonalne w pracy socjalnej . Interart Warszawa 1996
4. Pawlas-Czyż S, Praca socjalna wobec współczesnych problemów społecznych, wyd. edukacyjne akApit toruń 2007
5. Marynowicz – Hetka E, Piekarski J Wokół problemów działania społecznego, Interart Warszawa 19956
6. Szmagalski J, Podstawowe umiejętności w pracy socjalnej i ich kształcenie, Interart Warszawa 1996
7. Robertis de C, Metodyka działania w pracy socjalnej, Interart Warszawa 1996
8. Frysztański K, (red)Praca socjalna, działalność pozarządowa i edukacja: nowe wyzwania i potrzeby Kraków 1999
8. Kotlarska Michalska A (red) Obszary pracy socjalnej w teorii i praktyce Wyd. UAM Poznań 2002
9. Mazurkiewicz E Sprawność działania w pracy socjalno wychowawczej Warszawa 1986
10. Brągiel J, Sikora P (red) Praca socjalna wobec rzeczywistych zagrożeń człowieka, Opole 2005
11. Łobocki M, Wprowadzenie do metodologii badań społecznych wyd. Impuls Kraków 1999
12. Sztumski J, Wstęp do metod i technik badań społecznych , Katowice 1995
14. . Marynowicz Hetka E (red) Badanie- działanie- kształcenie, czyli o przydatności dyscyplin społecznych dla doskonalenia praktyki profesji społecznych w dziedzinie oświaty, kultury i pracy socjalnej. ŁTN 2002
15. Leś Ewa., (red) Pomoc społeczna. Od klientelizmu do partycypacji, Aspra-Jr Warszawa 2002